Šiaulių miesto
PEDAGOGINĖ PSICHOLOGINĖ
tarnyba

Vaikų linija
116 111 | vaikulinija.lt

REAGAVIMO Į PATYČIAS MOKYKLOJE
REKOMENDACIJOS

Vilnius, 2019

Rekomendacijas parengė:
Aurelija Jocaitė, Jurgita Smiltė Jasiulionė, Robertas Povilaitis, VšĮ „Vaikų linija“,
Ligita Mickienė, Alina Ubaitė-Erlickienė, Janina Urnikienė,
Šiaulių miesto pedagoginė psichologinė tarnyba

Kalbos redaktorės:
Jūratė Žeimantienė, Nijolė Šorienė

Maketuotojas
Lukas Merkevičius
www.printlab.lt

Išleista Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos lėšomis

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB)

ISBN 978-9986-03-699-9

TURINYS

PRATARMĖ 6
PATYČIŲ SAMPRATA 7
GALIMOS PATYČIŲ PASEKMĖS 10
LITERATŪRA 11
PAGALBOS PEDAGOGUI PLANAS 12
PATYČIŲ ATPAŽINIMAS 13
Patyčių atvejų registravimas ir aprašymas 16
Reagavimo į patyčias planas ir eiga mokykloje 17
INDIVIDUALAUS POKALBIO ORGANIZAVIMAS 20
Individualaus pokalbio aspektai 20
Pokalbis su skriaudėju 21
Pokalbis su vaiku, patiriančiu patyčias 23
Pokalbiai su patyčių dalyvių tėvais 25
PATYČIŲ PREVENCIJA MOKYKLOJE 26
Prevencinės programos Lietuvos mokyklose 27
PAGALBA TĖVAMS IR GLOBĖJAMS 28
KODĖL TĖVAMS IR GLOBĖJAMS SVARBU DALYVAUTI SPRENDŽIANT PATYČIŲ PROBLEMAS?.. 29
Kaip pastebėti ir atpažinti patyčias? 30
KĄ DARYTI SUŽINOJUS APIE PATYČIAS? 31
Ką daryti, kai vaikas patiria patyčias? 31
Ką daryti, kai vaikas tyčiojasi iš kito? 31
Ką daryti, kai vaikas stebi patyčias? 32
KUR KREIPTIS PAGALBOS? 32
PATYČIOS MOKYKLOJE – KĄ MAN DARYTI? INFORMACIJA VAIKAMS 33
KAS YRA PATYČIOS? 34
KĄ DARYTI, KAI IŠ TAVĘS TYČIOJASI? 35
PRIEDAI 37
1 priedas 38
2 priedas 40
3 priedas 43
4 priedas 45
5 priedas 47
6 priedas 49

PRATARMĖ

Patyčios – itin paplitusi smurto forma mūsų visuomenėje. Tarptautiniai mokyklinio amžiaus vaikų gyvensenos ir sveikatos tyrimai (*Health Behaviour in School-aged Children* – HBSC), atliekami nuo 1993–1994 mokslo metų, rodo, kad Lietuvoje patyčių, kaip vienos iš aktualiausių vaikų psichosocialinių problemų, paplitimo mastas skirtingose amžiaus grupėse yra vienas didžiausių pasaulyje. 2013–2014 mokslo metais atlikto tyrimo duomenimis [18], patyčias mūsų šalyje patiria 32 proc. berniukų ir 26 proc. mergaičių. Nepaisant didėjančio dėmesio šiai problemai ir bandymo ją spręsti, šiandien vis tiek itin daug vaikų dar patiria patyčias.

Minėtą smurto formą sunku atpažinti dėl skirtingų apraiškų ir kintančių, užslėptų dalyvių vaidmenų. Norint mažinti patyčias mokykloje, būtina padėti visai jos bendruomenei. Veiksmingiausia ši pagalba bus tuomet, kai atvirai bendradarbiaudama su mokinių tėvais ir pagalbą teikiančiais specialistais mokykla pasirinks visiems priimtinas priemones smurtui stabdyti. Patyčių mažinimas mokykloje – nuolatinis smurtinių veiksmų pastebėjimo ir stabdymo procesas, už kurį visi turime prisiimti atsakomybę.

Didelis patyčių paplitimo mastas skatina ieškoti tinkamiausių kiekvienai mokyklai prevencinių priemonių. Šių rekomendacijų tikslas – atskleisti patyčių reiškinio ypatumus ir aptarti pagalbos galimybes vaikams, pedagogams, tėvams ir globėjams. Vaikas gyvena įvairialypėje socialinėje aplinkoje, tad svarbu analizuoti patyčių prevencijos ypatumus atskleidžiant sisteminės pagalbos vaikui principus.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas draudžia bet kokį smurtą. Niekam nevalia tyčiotis nė iš vieno bendruomenės nario.

Tikimės, kad šiame leidinyje pateiktos rekomendacijos padės jums atpažinti patyčias ir tinkamai į jas reaguoti, užkertant kelią tolesniam netinkamam elgesiui.

Leidinio pirmoje dalyje aptarsime patyčių reiškinio ypatumus, patyčių dalyvių vaidmenis, įvairių smurto formų panašumus ir skirtumus.

Antroje dalyje pateiksime praktinę-metodinę informaciją pedagogams, rekomendacijas, kaip atpažinti patyčias ir tinkamai reaguoti į jas. Prieduose taip pat pateiksime darbo su patyčių atvejais dokumentų pildymo pavyzdžių.

Trečioje dalyje mokinių tėvai ir globėjai, kurių vaikai susiduria su patyčiomis: skriaudžia kitus, patiria arba tiesiog stebi patyčias, atras patarimų, kaip kalbėtis su savo vaikais ir bendradarbiauti su mokykla.

Ketvirtoje dalyje paaiškinsime patiems vaikams, kas yra patyčios, kuo jos skiriasi nuo kito užgaulaus elgesio ir ką daryti su jomis susidūrus. Be to, šioje dalyje vaikai ras informaciją, kur prireikus galima kreiptis pagalbos.

ŠIS LEIDINYS – TIK PAGALBINĖ PRIEMONĖ, KURIOS VEIKSMINGUMAS PRIKLAUSYS NUO VISOS MOKYKLOS BENDRUOMENĖS NARIŲ AKTYVAUS ĮSITRAUKIMO Į PATYČIŲ STABDYMO VEIKLĄ.

PATYČIŲ SAMPRATA

Kasdienėje kalboje patyčioms apibūdinti vartojame daugybę žodžių: „erzinimas“, „gąsdinimas“, „ujimas“, „užgauliojimas“, „atskyrimas“, „engimas“, „pasijuokimas“ ir kt. Tokia gausa gali klaidinti ir trukdyti įvertinti patyčias kaip sudėtingą smurto formą. O mokslinėje literatūroje pateikiamos įvairios patyčių sampratos visų pirma atskleidžia neigiamą ir netoleruotiną šio reiškinio pobūdį. Patyčios nėra „juokavimas“ ar „erzinimas“ – tai agresyvus elgesys, viena smurto formų.

Daugelis mokslininkų apie patyčias kalba kaip apie *sistemingą piktnaudžiavimą savo galia, atliekant pasikartojančius veiksmus ir skaudinant negalintį apsiginti asmenį* [12] [3] [13] [2]. Šią smurto formą svarbu atpažinti ir atskirti nuo konflikto, erzinimo ar juokavimo. Galima išskirti tris patyčioms būdingus elementus [13]:

- ***tyčinį agresyvų elgesį;***
- ***smurtinio elgesio kartojimąsi*** *(tyčiniai veiksmai nėra vienkartiniai);*
- ***jėgų netolygumą*** *(asmuo, iš kurio tyčiojamasi, negali apsiginti, yra fiziškai ir (arba) emociškai silpnesnis).*

Mūsų šalies įstatymai vertina patyčias kaip vieną iš smurto formų, kurią būtina stabdyti. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme* [1] patyčios apibrėžiamos kaip psichologinę ar fizinę jėgos persvarą turinčio asmens ar asmenų grupės kitam asmeniui daromi tyčiniai pasikartojantys veiksmai, kuriais siekiama pažeminti jo reputaciją ar orumą, jį įžeisti, įskaudinti ar kitaip sukelti jam psichologinę ar fizinę žalą.

Stabdyti patyčias būtina nepaisant, kokia agresijos forma ar veiksmai yra naudojami. Galima išskirti tiesiogines ir netiesiogines patyčias [14]:

- ***tiesioginės patyčios*** *– tai pakankamai atviras tyčiojimasis, dažniausiai pasireiškiantis akivaizdžia konfrontacija, pavyzdžiui: stumdymu, spardymu, apspjovimu, mušimu, pravardžiavimu;*
- ***netiesioginės patyčios*** *– tai labiau užslėptas tyčiojimasis, pavyzdžiui: išstūmimas iš bendros veiklos, ignoravimas, melagingų apkalbų skleidimas. Mokiniui, patiriančiam netiesiogines patyčias, sunku išsiaiškinti panašaus netinkamo elgesio iniciatorius. Šią gana subtilią patyčių formą paprastai sunkiau sekasi pastebėti suaugusiesiems.*

Pagal tai, kokia agresija naudojama skaudinimui, patyčias galima skirstyti į: žodines, fizines, socialines, elektronines, dar kitaip vadinamas patyčiomis kibernetinėje erdvėje, tai yra kibernetines [4] [13].

Neretai vienu metu pasitelkiamos kelios patyčių formos. Įvairios patyčių formos ir jų savitarpio ryšiai pateikti 1 paveiksle.

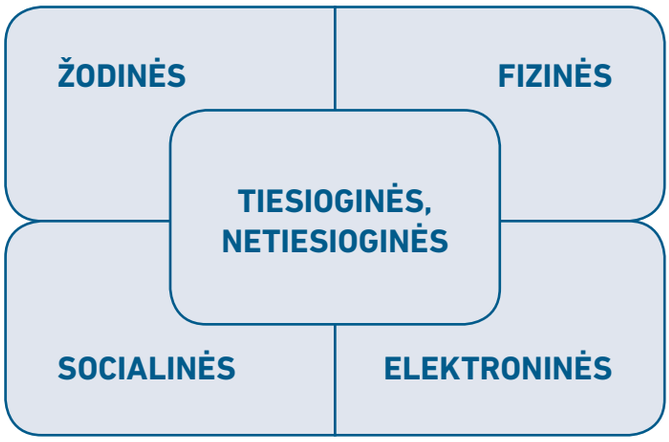

1 pav. Patyčių formos ir jų savitarpio ryšiai

Vienos ar kitos patyčių formos naudojimą gali lemti vaikų amžius. Jaunesni mokiniai dažniau renkasi tiesiogines patyčių formas (prasivardžiavimas, stumdymasis ir pan.), vyresni – netiesiogines (ignoravimas, pašaipūs žvilgsniai ir pan.). Kad ir kokia patyčių forma pasirenkama, svarbu suprasti – tai ne konfliktas ar draugiškos grumtynės. Taigi reikia gebėti atpažinti patyčias ir suvokti, kuo jos skiriasi nuo konflikto ar draugiškų grumtynių. 1 lentelėje pateikti pagrindiniai draugiškų grumtynių, konflikto ir patyčių skirtumai.

Kuo skiriasi draugiškos vaikų grumtynės nuo patyčių? D. Olweus teigimu [13], sąvoka „grumtynės“ apima tokius vaikų veiksmus, kaip: galynėjimasis, apsistumdymas, pasikumščiavimas, juoko lydimi šūksniai ir pan. Draugiškas grumtynes dar galime apibrėžti kaip žaidimą. Toks vaikų elgesys neretai pastebimas mokykloje, tačiau jo nereikėtų vertinti kaip patyčių. Draugiškai grumdamiesi vaikai mokosi įvertinti savo galios panaudojimo ribas, nesiekdami specialiai sužeisti kito ar tyčia sukelti nemalonių pojūčių. Pasitaiko, kad kuris nors draugiškų grumtynių dalyvis panaudoja per daug jėgos, tuomet gali kilti konfliktas. Bet paprastai draugiškų grumtynių dalyviai:

- *nesiekia įskaudinti silpnesnio už save;*
- *netęsia veiksmų, kai supranta, kad kitam jie nepatinka ar yra nemalonūs;*
- *vienam netyčia pervertinus savo galias ir atsiprašius, toliau gali draugauti ir žaisti tokius pačius žaidimus, tai yra „galynėtis“.*

Kuo konfliktas skiriasi nuo patyčių? Konfliktas – tai priešingų požiūrių, interesų, nuomonių, tikslų susidūrimas [8] [16]. Konflikto metu dvi nesutariančios pusės pasižymi panašia jėga ir įnirtingai gina savo tiesą ar požiūrį.

Konflikto metu:

- *nesiekiama sąmoningai įskaudinti kito asmens, tiesiog ginama savo nuomonė, įsitikinimai ar kt.;*
- *specialiai neieškoma silpnesnio asmens, su kuriuo būtų galima konfliktuoti.*

1 lentelė. Patyčių, konflikto ir draugiškų grumtynių skirtumai

	Tikslas	Jėgų pusiausvyra	Veiksmų pasikartojimas	Pasekmės	Pagalba
PATYČIOS	Įskaudinti kitą.	Skriaudėjas fiziškai ar/ ir emociškai stipresnis.	Veiksmai prieš silpnesnįjį kartojami. Dažniausiai yra keletas patyčias stebinčiųjų.	Neigiamos. Patyčios nesiliauja jų nesustabdžius. Galimos ilgalaikės neigiamos pasekmės visiems patyčių dalyviams.	Pranešus apie patyčias labai svarbi suaugusiojo pagalba.
KONFLIKTAS	Įrodyti savo tiesą.	Abiejose pusėse jaučiasi jėgų pusiausvyra arba kiekvienas dalyvis gali ginti savo nuomonę, interesus.	Konflikto dalyviai siekia vengti susidūrimų. Neišsprendus konflikto, veiksmai gali pasikartoti.	Neigiamos arba teigiamos. Išsprendus konfliktą – jis gali nepasikartoti. Neišsprendus – konfliktas gali kartotis.	Galima suaugusiojo pagalba tarpininkaujant konflikto metu. Kartais vaikai gali konfliktą išspręsti patys.
DRAUGIŠKOS GRUMTYNĖS	Smagiai praleisti laiką.	Abiejose pusėse jaučiama jėgų pusiausvyra.	Abiem vaikams sutikus toks elgesys dažniausiai kartojasi.	Smagiai praleistas laikas. Kartais, vienam vaikui panaudojus per daug jėgos, gali kilti konfliktas.	Pagalba dažniausiai nereikalinga.

Atpažinti patyčias ir gebėti atskirti jas nuo konflikto ar draugiškų grumtynių svarbu norint tinkamai į jas reaguoti. Konfliktas neretai baigiamas raginant vaikus susitaikyti. Bet suaugusiųjų pasiūlymas susitaikyti patyčių atveju – netinkama reagavimo priemonė, nes gali paskatinti tolesnį smurtą. Suaugusieji kartais susidaro klaidingą įspūdį, kad vaikai susitaikė, o iš tikrųjų patyčios tęsiasi, tik subtilesnės, netiesioginės.

Nepaisant pasirinktų patyčių formų su neigiamomis pasekmėmis susiduria visi: patiriantieji patyčias, jų iniciatoriai, skriaudėjai ir visi stebėtojai [9]. Išskiriamos trys pagrindinės **patyčių dalyvių grupės:**

- **patyčias patiriantieji.** *Patyčias patirti gali bet kuris vaikas. Vaikai, patiriantys patyčias, dažniausiai neatsako skriaudėjams tuo pačiu. Neretai šie vaikai yra atsargūs, drovūs, jautrūs, ramūs, tylūs, atrodo nelaimingi, užsisklendę savyje, įsibaiminę ir kt. Taip pat patyčias gali patirti gerai besimokantys, aktyvūs mokiniai [14] [11];*
- **besityčiojantieji, arba skriaudėjai.** *Svarbu atminti, kad tyčiotis gali bet kuris vaikas. Nėra jokių skiriamųjų požymių, kurie vienareikšmiškai suteiktų galimybę atpažinti besityčiojantįjį. Tiesa, tyčiotis linkę vaikai gali būti agresyvesni, impulsyvesni, palankiau vertinantys smurtines situacijas ir mėgstantys dominuoti. Nestinga jų ir tarp autoritetą turinčių, gerai besimokančių mokinių. Įvairūs tyrimai parodė, kad besityčiojantieji iš kitų paprastai būna vidutiniškai arba šiek tiek mažiau nei vidutiniškai populiarūs tarp bendraamžių. Juos dažniausiai palaiko maža dviejų ar trijų draugų grupelė, prisidedanti prie patyčių organizavimo [14] [17];*
- **stebėtojai.** *Šiai grupei priskiriami visi vaikai, kurie stebi patyčias. Jie išgyvena įvairius jausmus: baimę pačiam tapti patyčių auka, nerimą dėl situacijos pasekmių vaikui, patiriančiam patyčias, gėdą, kaltę, bejėgiškumą, kad nesugeba padėti, ir kt. [10] [4] [13].*

Būdingiausi patyčių dalyvių vaidmenys pateikti 2 paveiksle.

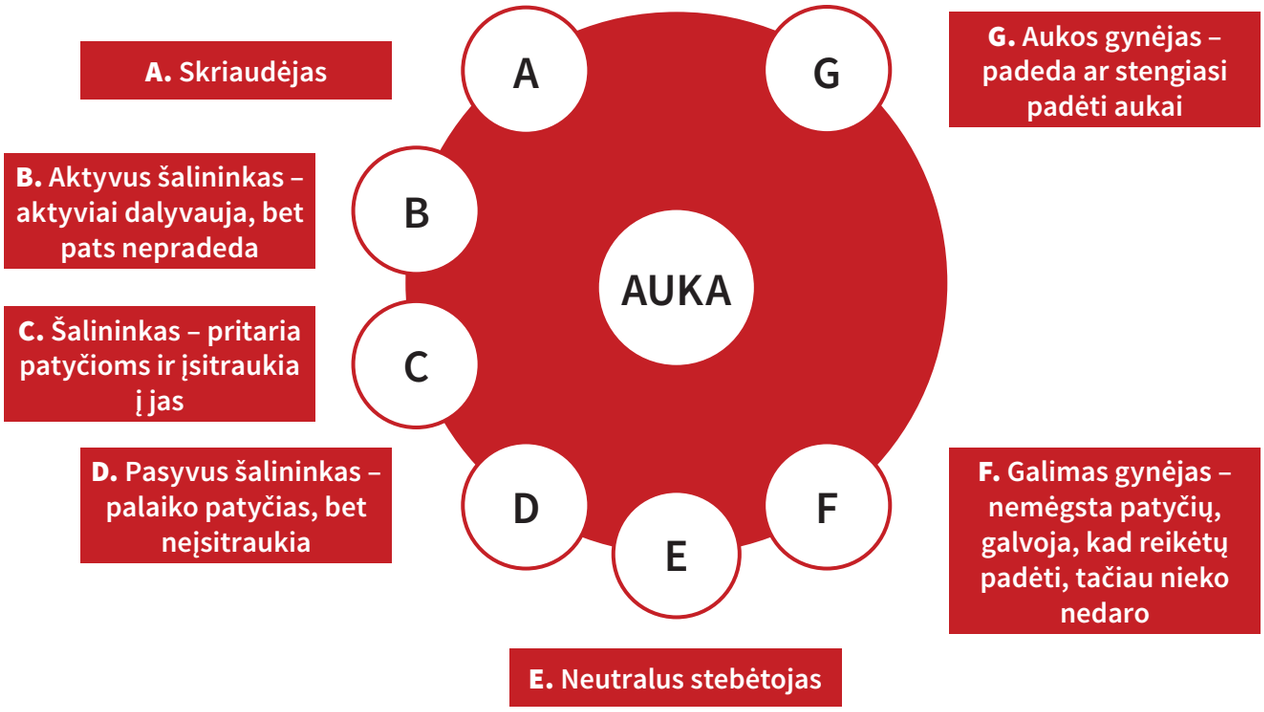

2 pav. Patyčių dalyvių vaidmenų ratas [14]

Patyčių dalyvių vaidmenys gali kisti, pavyzdžiui, stebėtojas gali tapti skriaudėju arba patiriančiu patyčias ir kt. Nepriklausomai nuo minėtų pasirenkamų ar primetamų vaidmenų patyčias būtina stabdyti ir padėti kiekvienam jų dalyviui.

GALIMOS PATYČIŲ PASEKMĖS

Patyčios gali turėti trumpalaikių arba ilgalaikių pasekmių ne tik aukoms, bet ir skriaudėjams, stebėtojams, taip pat bendram mokyklos mikroklimatui [13] [9].

Patyčias patiriantys vaikai dažniau nei jų bendraamžiai jaučia liūdesį, kaltę, vienatvę, nesaugumą, nerimą, bejėgiškumą. Svarbu suprasti, kad pasekmės būna labai individualios, todėl nelengva nuspręsti, dėl ko pakito vaiko elgesys. Patyčios gali sukelti psichosomatinių negalavimų, tokių kaip pilvo, galvos ar kitų organų skausmai, pykinimą, miego sutrikimus ir kt. [10] [11] [6] [14]. Dėl to gali susilpnėti motyvacija mokytis, atsirasti „mokyklos baimė“, kilti bendravimo sunkumų. Kad patyčios turi tokių neigiamų pasekmių, patvirtina ir Valstybinio psichikos sveikatos centro projekto „Visuomenės psichikos sveikatos rizikos veiksnių studija ir prevencinių priemonių planavimo krypčių nustatymas“ (2013) rezultatai [7]. Pasirodo, kad patyčias patiriantys mokiniai ne tik dažniau jaučiasi vieniši, nelaimingi, bet ir nepalankiau vertina bendraamžius, blogiau mokosi, skundžiasi prasta fizine savijauta (galvos, pilvo, nugaros skausmais, galvos svaigimu). Todėl pastebėjus vaiko elgesio ir emocijų pokyčių svarbu bandyti aiškintis priežastis: nuoširdžiai pasikalbėti su vaiku, jo mokytojais, tėvais ar pakonsultuoti galinčiais specialistais.

Galimos pasekmės skriaudėjams. Mokslininkų teigimu, laiku nesustabdžius šių vaikų smurtinio elgesio, jiems gresia didesnis pavojus pradėti piktnaudžiauti alkoholiu, tabaku, dažniau smurtauti, patirti mokymosi sunkumų. Palikus viską savieigai, šie vaikai gali ir toliau tęsti žalingą veiklą [13] [15].

Stebėtojams taip pat kyla pavojus dažniau patirti nerimą, nesaugumą, sunkumų mokymosi procese, gali sumažėti jų motyvacija mokytis ar atsirasti „mokyklos baimė“. Juos gali dažniau kamuoti psichosomatiniai negalavimai dėl baiminimosi patirti patyčias ar kaltės, kad nesugebėjo apginti skriaudžiamojo [10] [11] [6] [14].

Patyčios gali neigiamai paveikti ir bendrą mokyklos mikroklimatą. Todėl labai svarbu, kad visa mokykla užimtų vieningą poziciją kovoje su patyčiomis. Vieninga patyčių atpažinimo ir reagavimo į jas strategija gali padėti kurti saugią mokyklą. Vaikas, mokydamasis saugioje, lygiaverčiais santykiais grįstoje aplinkoje, tobulins ne tik žinias, bet ir socialinius įgūdžius.

Suaugusieji mokykloje gali ir turi stabdyti patyčias!

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Valstybės žinios. 1991, Nr. 23-593 (suvestinė redakcija nuo 2018-02-01 iki 2018-09-30, Nr. I-1489).
2. Byongook M., McCluskey J., Christopher S. (2013). School Bullying and Victimization. Journal of Criminology, Article ID 626317, 2 pages.
3. Craig W. (1998). The Relationship Among Bullying, Victimization, Depression, Anxiety, and Aggression in Elementary School Children. Person individ. T. 24. Nr. 1. P. 123–130.
4. Craig W., Pepler D., Blais J. (2007). Responding to Bullying: What Works? School Psychology International. T. 28. Nr. 4. P. 1–14.
5. Crapanzano A. M., Frick P. J., Childs K., Terranova A. M. (2011). Gender Differences in the Assessment, Stability, and Correlates to Bullying Roles in Middle School Children. Behavioural Sciences and the Law. 29: 677–694.
6. Crothers L. M., Kolbert J. B. (2008). Tackling a Problematic Behavior Management Issue: Teachers' Intervention in Childhood Bullying Problems. Intervention in School and Clinic. T. 43. Nr. 3. P. 132–139.
7. Germanavičius A., Žemaitienė N., Kazlauskas E., Pakalniškienė V., Valantinas V., Andreikėnaitė V. (2013). Visuomenės psichikos sveikatos rizikos veiksnių studija ir prevencinių priemonių planavimo krypčių nustatymas. Valstybinis psichikos sveikatos centras.
8. Gliokler M. (2003). Tarpusavio santykių galia. Vilnius: Lietuvos Valdorfo pedagogikos centro leidyklos grupė.
9. Gorneau B. (2012). Students Perspectives of Bullying in Schools. Contemporary Issues in Education Research – Second Quarter 2012, Vol. 5, Nr. 2. P. 117–126.
10. Heinrichs R. (2003). A Whole – School Approach to Bullying: Special Considerations for Children with Exceptionalities. Intervention in School and Clinic. T. 38. Nr. 4. P. 195–204.
11. Robichaud M. G. R. (2007). Vaikas kenčia pažeminimus mokykloje. Vilnius: Baltos lankos.
12. Olweus D. (1994). Bullying at school: long- term outcomes for the victims and an effective school-based intervention program. In: A. Arbor (Ed.). Aggressive Behaviour: Current Perspectives. University of Michigan. P. 97–130.
13. Olweus D. (2008). Patyčios mokykloje: ką žinome ir ką galime padaryti. Vilnius: Alma littera.
14. Olweus D., Limber S. P. (2008). Olweus patyčių prevencijos programos vadovas mokyklos darbuotojams. Vilnius.
15. Smokowski P. R., Kopasz K. H. (2005). Bullying in School: An Overview of Types, Effects, Family Characteristics, and Interventions Strategies. Children & Schools. T. 27. Nr. 2. P. 101–110.
16. Stoškus V. (2006). Konfliktai – ką daryti? Būdai, padedantys išvengti, mažinti, suvaldyti ir išspręsti konfliktus. Vilnius: Standartų spaustuvė.
17. Susan M., Swearer S. H. (2015). Understanding the Psychology of Bullying Moving Toward a Social-Ecological Diathesis–Stress Model. American Psychologist. Vol. 70. No. 4. P. 344–353.
18. World Health Organization (2016). Growing up unequal: gender and socioeconomic differences in young people›s health and well-being.

Šiaulių miesto
PEDAGOGINĖ PSICHOLOGINĖ
tarnyba

Vaikų linija
116 111 | vaikulinija.lt

PAGALBOS PEDAGOGUI PLANAS

Rekomendacijos mokyklos pedagogams ir kitiems darbuotojams, kaip atpažinti patyčias ir tinkamai reaguoti į šią smurto formą

PATYČIŲ ATPAŽINIMAS

Pedagogams ir kitiems mokykloms darbuotojams labai svarbu atpažinti patyčias ir tinkamai į jas reaguoti. Patyčios neretai painiojamos su konfliktu ar draugiškomis grumtynėmis (žr. patyčių sampratos analizę ankstesniame skyriuje). O pastarosios dvi elgesio formos mokykloje pastebimos gana dažnai.

Nuo patyčių neapsaugotos net ir tos mokyklos, kurios aktyviai vykdo patyčių prevencijos programas ar kitais būdais bando užkirsti joms kelią. Tačiau tenka pripažinti, kad šiose mokyklose patyčių pasitaiko perpus mažiau. Vienas iš sėkmės veiksnių – patyčių atpažinimas ir žinojimas, kaip reaguoti, kokių veiksmų imtis.

Gebėjimą atpažinti patyčias ir atskirti jas nuo kitokio elgesio galima įsivertinti užpildžius toliau pateiktą 2 lentelę. Šioje lentelėje rasite teiginius, apibūdinančius tris skirtingus elgesio būdus: draugiškas grumtynes, konfliktą arba patyčias. Minėti teiginiai nesusiję tarpusavyje. Užpildyti šią lentelę pravartu visiems mokyklos darbuotojams. Antroje lentelės grafoje prie kiekvieno teiginio reikia įrašyti, kokią situaciją jis apibūdina.

2 lentelė. Teiginiai, apibūdinantys draugiškas grumtynes, konfliktą arba patyčias

Teiginiai	Draugiškos grumtynės, konfliktas, patyčios?
Vaikai susipyksta, nes nenori sutikti su vienas kito nuomone arba vienas kitam paklusti.	
Abiem vaikams patinka toks elgesys.	
Vienas iš vaikų elgiasi netinkamai, tyčia norėdamas įskaudinti kitą.	
Vaikai vengia panašių situacijų, dažniausiai vieni su kitais taip nesielgia.	
Suaugusieji gali nepastebėti tokio vaikų bendravimo dėl įvairių, kartais užslėptų, elgesio formų.	
Po įvykio vaikai noriai kartu dalyvauja bendroje veikloje.	
Netinkami veiksmai prieš vaiką kartojasi.	
Susipykę vaikai kartu ima ieškoti abiem pusėms priimtino sprendimo.	
Vaikai siekia ne įskaudinti vienas kitą, bet apginti savo nuomonę.	
Neretai abu vaikai tokį bendravimą vadina „žaidimu“.	
Vienas iš vaikų jaučiasi bejėgis pakeisti nuolat pasikartojančius netinkamus veiksmus.	
Susipykę vaikai dažnai geba patys išspręsti kilusius sunkumus, susitaikyti be suaugusiųjų pagalbos.	
Netinkami veiksmai prieš vaiką atliekami viešai, matant bendramoksliams.	
Vaikams taip elgiantis būdinga neutrali arba teigiama veido išraiška.	
Vaikai neturi ketinimų vienas kitą sužeisti.	

3 lentelė. Teiginių grupės, apibūdinančios draugiškas grumtynes, konfliktą ir patyčias

	TEIGINIAI
DRAUGIŠKAS GRUMTYNES APIBŪDINANTYS TEIGINIAI	
1.	Abiem vaikams patinka toks elgesys.
2.	Po įvykio vaikai noriai kartu dalyvauja bendroje veikloje.
3.	Neretai abu vaikai tokį bendravimą vadina „žaidimu“.
4.	Vaikams taip elgiantis būdinga neutrali arba teigiama veido išraiška.
5.	Vaikai neturi ketinimų vienas kitą sužeisti.
KONFLIKTĄ APIBŪDINANTYS TEIGINIAI	
1.	Vaikai vengia panašių situacijų, dažniausiai vieni su kitais taip nesielgia.
2.	Vaikai susipyksta, nes nenori sutikti su vienas kito nuomone arba vienas kitam paklusti.
3.	Susipykę vaikai kartu ima ieškoti abiem pusėms priimtino sprendimo.
4.	Vaikai siekia ne įskaudinti vienas kitą, bet apginti savo nuomonę.
5.	Susipykę vaikai dažnai geba patys išspręsti kilusius sunkumus, susitaikyti be suaugusiųjų pagalbos.
PATYČIAS APIBŪDINANTYS TEIGINIAI	
1.	Vienas iš vaikų elgiasi netinkamai, tyčia norėdamas įskaudinti kitą.
2.	Suaugusieji gali nepastebėti tokio vaikų bendravimo dėl įvairių, kartais užslėptų, elgesio formų.
3.	Netinkami veiksmai prieš vaiką kartojasi.
4.	Vienas iš vaikų jaučiasi bejėgis pakeisti nuolat pasikartojančius netinkamus veiksmus.
5.	Netinkami veiksmai prieš vaiką atliekami viešai, matant bendramoksliams.

3 lentelėje pateikti sugrupuoti teiginiai, apibūdinantys draugiškas grumtynes, konfliktą ir patyčias.

Susidūrus su kiekvienu anksčiau aptartu elgesio būdu (patyčiomis, draugiškomis grumtynėmis arba konfliktu) reikia tinkamai reaguoti, pasirenkant veiksmingus pagalbos būdus ir priemones problemai išspręsti. Patyčios nesibaigia, jeigu jų neatpažįstame, nesustabdome ir nesuteikiame reikiamos pagalbos jų dalyviams.

Vaiko aplinkos įvertinimas – svarbus patyčių atpažinimo ir pastebėjimo veiksnys. 4 lentelėje pateikti klausimai, padedantys įvertinti vaiko aplinką. Teigiamai atsakius į daugelį klausimų galima įtarti, kad vaikas patiria sunkumų. Svarbu suprasti, kad nėra vienintelio požymių rinkinio, rodančio, kad vyksta patyčios. Mes, suaugusieji, turėtume atkreipti dėmesį į bet kokius vaikų elgesio, emocijų pokyčius, juos drauge aptarti ir analizuoti susidariusią situaciją.

4 lentelė. Vaiko aplinkos įvertinimas

Vertinamos sritys	KLAUSIMAI	ATSAKYMAI
Patyčių elementai	Ar vienas vaikas žemina kitą tyčia, **norėdamas įskaudinti?**	
	Ar vienas vaikas tyčiojasi iš kito **jau ne pirmą kartą?** (Toks elgesys pastebėtas bent du kartus per mėnesį.)	
	Ar besityčiojantis vaikas atrodo fiziškai ir (arba) emociškai **stipresnis už vaiką, patiriantį patyčias?**	
	Ar vaikui, iš kurio tyčiojamasi, sunku apsiginti?	
Vaiko emocinė būsena	Ar pastebėjote kokių nors vaiko emocinės būsenos pokyčių, pavyzdžiui: nusiminimą, pyktį, nerimą, susierzinimą ir kt.?	
	Ar vaikas dažniau leidžia laiką vienas pertraukų metu?	
	Ar vaikas stengiasi laikytis atokiau nuo savo bendraamžių ir (arba) kitų mokinių?	
Vaiko artimiausia aplinka mokykloje (draugai, bendraklasiai, pedagogai)	Ar vaikas, iš kurio galbūt tyčiojamasi, turi draugų klasėje, mokykloje?	
	Ar kiti pedagogai pastebėjo kokių nors vaiko elgesio pokyčių?	
	Ar pastebėjote, kad kiti vaikai nepriima jo žaisti, nebendrauja su juo per pertraukas?	
	Ar kiti mokiniai kada nors pranešė, kad prieš vaiką smurtaujama?	
	Ar pakito vaiko mokymosi rezultatai?	
Vaiko bendravimas su tėvais	Ar vaiko tėvai arba globėjai kreipėsi dėl vaiko išgyvenimų, susijusių su mokykla, pvz.: baimės eiti į mokyklą, „pertraukų baimės“ ir kt.?	
	Ar vaiko tėvai pranešė apie vaiko patiriamą smurtą mokykloje?	

PATYČIŲ ATVEJŲ REGISTRAVIMAS IR APRAŠYMAS

Vadovaudamasis *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu,* kiekvienas švietimo įstaigos bendruomenės narys privalo pranešti apie pastebėtas patyčias švietimo įstaigos vadovui. Patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo tvarką, remdamasi *Smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijomis*[1], mokykla nustato dokumentuose, reglamentuojančiuose vidaus tvarką. Ši tvarka turėtų aiškiai nustatyti pranešimų apie smurtą ir patyčias teikimo procedūrą (kokia forma, kam ir per kiek laiko mokyklos bendruomenės nariai turi pranešti apie smurtą ir patyčias) ir mokyklos darbuotojų veiksmų seką. Privalu pranešti apie patyčias mokyklos vadovui, tačiau taip pat labai svarbu, kad kiekvienas mokyklos darbuotojas žinotų, ką daryti išgirdus apie patyčias ar jas pastebėjus, t. y. kokių veiksmų imtis nedelsiant. Įtarus, pastebėjus ar sužinojus apie patyčias būtina reaguoti ir imtis veiksmų. Reikėtų rimtai vertinti bet kurio mokyklos bendruomenės nario pateiktą informaciją apie smurto pasireiškimą.

Patyčių atveju labai svarbu konstatuoti ir dokumentuoti faktus. Tikslus raštiškas faktų išdėstymas ne tik padeda įvertinti situaciją, bet ir tampa svarbiu atspirties tašku tolesnei darbo su atveju eigai, pavyzdžiui: informuojant apie įvykį tėvus, globėjus ar kitus susijusius asmenis, analizuojant patyčių dinamiką.

Faktas yra tikras, nepramanytas įvykis. Faktus mes matome savo akimis ir girdime savo ausimis. Nederėtų faktų vertinti kaip „gerų“ ar „blogų“, tik konstatuoti. Pavyzdžiui:

Pertraukos metu 5 klasės mokinys buvo išvadintas „neūžauga“, „gnomu“ ir pan., o jo kuprinė užmesta ant aukščiausios lentynos klasėje. Negalėdamas jos nusikelti, mokinys apsiverkė ir išėjo iš klasės. Situaciją stebėjo daug bendraklasių.

Faktai:	**Ne faktai:**
a) 5 klasės mokinys; b) išvadintas „neūžauga“, „gnomu“ ir pan.; c) jo kuprinė užmesta ant aukščiausios lentynos klasėje; d) mokinys apsiverkė; e) situaciją stebėjo daug bendraklasių.	a) visi berniuko bendraamžiai jo nemėgsta; b) negalėdamas nusikelti kuprinės vaikas pasijuto pažemintas dėl savo ūgio; c) jis išbėgo iš klasės norėdamas nusiraminti; d) mokinys išėjo ieškoti pagalbos; e) visi incidentą stebėję bendraklasiai pritarė tokiam elgesiui ir nieko nedarė.

5 teiginiai lentelės dešinėje yra ne faktai, bet interpretacijos arba išankstinės nuostatos. Pastebėjus įvykį svarbu surinkti faktus, kurie tiksliai jį apibūdintų, atsisakant asmeninio vertinimo ar nuomonės.

Viena iš patyčių fiksavimo galimybių pateikta 1 priede „Patyčių atvejų registravimo žurnalas“. Šį žurnalą reikėtų laikyti visiems mokyklos darbuotojams žinomoje vietoje (specialisto, atsakingo už patyčių prevenciją mokykloje, kabinete, kurio nors administracijos atstovo kabinete ir pan.), kad prireikus būtų galima padaryti įrašą. Tokio pobūdžio informacijos kaupimas padėtų atskleisti patyčių pasireiškimo dinamiką. Tik būtina, kad mokykla turėtų aiškią sistemą, kas ir kada peržiūrinės šį žurnalą ir kokių veiksmų bus imamasi toliau.

Pranešus apie patyčias klasės auklėtojui ar kuratoriui arba patyčių prevenciją koordinuojantiems asmenims (pagalbą vaikams teikiantiems specialistams, administracijos atstovams ir pan.), galima užpildyti „Patyčių atvejo aprašymo lapą“ (žr. 2 priedą). Tiesa, kai kuriuos patyčių atvejus gana sudėtinga aprašyti dėl netinkamo elgesio pasireiškimo ypatumų, pavyzdžiui, kai vykstant netiesioginėms patyčioms kai kurie suaugusieji jų nė nepastebi. Tokiu atveju naudinga į aprašymą įtraukti ir kitų mokinių pastabas ar komentarus, kai pavyksta jų išgirsti ar gauti.

Neretai mokiniai praneša apie patyčias internete. Elektroninių arba kibernetinių patyčių dažnai pasitaiko socialiniuose tinkluose, įvairiuose internetiniuose puslapiuose. Pedagogams gali būti sunku jas aptikti be mokinių pagalbos. Nepriklausomai nuo to, kur vyksta patyčios, tiesioginės jos ar netiesioginės, svarbu registruoti visas jų apraiškas ir aktyviai reaguoti. Patyčių atvejų registravimas ir aprašymas turėtų būti vykdomas remiantis mokyklos reagavimo į patyčias tvarka.

[1] SMURTO PREVENCIJOS ĮGYVENDINIMO MOKYKLOSE REKOMENDACIJOS.
https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/%C4%AESAKYMAS%20d%C4%97l%20rekomendacij%C5%B3%2003%2014(1).pdf

REAGAVIMO Į PATYČIAS PLANAS IR EIGA MOKYKLOJE

Kiekvienai ugdymo įstaigai privalu sudaryti reagavimo į patyčias planą ir numatyti veiksmų eigą, kad visiems darbuotojams būtų aišku, kaip reaguoti ir kokių veiksmų imtis patyčių atveju. 1 schemoje pateikta galima reagavimo į patyčias mokykloje eiga. Mokykla numato darbuotojų reagavimo į patyčias planą ir eigą, remdamasi Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymu patvirtintomis *Smurto prevencijos įgyvendinimo mokykloje rekomendacijomis* (Nr. V-190).

Pastebėjęs patyčias mokykloje, kiekvienas darbuotojas privalo reaguoti – jas sustabdyti. Tada informuoti klasės auklėtoją ar kuratorių arba patyčių prevenciją koordinuojantį asmenį ir užregistruoti atvejį (žr. 1 priedą). Pastebėjęs patyčias mokyklos pedagogas turėtų nutraukti skriaudėjo veiksmus ir informuoti jį, kad toks elgesys laikomas patyčiomis, kurios mokykloje netoleruojamos, taip pat paaiškinti galimas pasekmes: pranešimą auklėtojui ar kuratoriui, direktoriaus pavaduotojui ar kitam atsakingam asmeniui, kuriam pavesta spręsti patyčių klausimus. Be to, pedagogas turėtų įvertinti tikėtiną tolesnę grėsmę patiriančiajam patyčias ir užtikrinti jo saugumą. Jei jis nėra mokinio auklėtojas ar kuratorius, turėtų nedelsiant perduoti visą informaciją klasės auklėtojui ar kuratoriui arba patyčių prevenciją koordinuojantiems asmenims (pagalbos vaikams teikimo specialistams, Vaiko gerovės komisijai (toliau – VGK), administracijai ir pan.).

Tolesnių veiksmų jau turėtų imtis klasės auklėtojas ar kuratorius, ugdymo įstaigos specialistai, Vaiko gerovės komisija, ugdymo įstaigos direktorius. Visi veiksmai turėtų atitikti mokyklos reagavimo į patyčias tvarką.

Gavus informaciją apie patyčias, klasės auklėtojui ar kuratoriui reikėtų veikti laikantis konfidencialumo principų. Pavyzdžiui, asmeniškai pasikalbėti su patyčių atvejo dalyviais: skriaudėju, patyčias patyrusiuoju ir pagal poreikį su stebėtojais. Esant galimybei naudinga pasikviesti į panašius pokalbius ir kitų mokyklos specialistų, pavyzdžiui: socialinį pedagogą, psichologą, direktoriaus pavaduotoją ugdymui ar kt.

Su kiekvienu patyčių dalyviu reikėtų kalbėtis atskirai. Svarbu šiuos pokalbius aprašyti. Galima pasinaudoti „Individualaus pokalbio aprašymo lapu“ (žr. 3 priedą). Informacija apie patyčias ir veiksmus, kurių ėmėsi darbuotojai joms įvykus, turėtų būti perduota patyčių dalyvių tėvams ar globėjams. Klasės auklėtojas ar kuratorius turėtų ne tik perduoti minėtą informaciją patyčių dalyvių (smurtautojo, nukentėjusiojo, stebėtojų) tėvams, bet ir pasiūlyti įvairių bendradarbiavimo ir pagalbos vaikams būdų. Apie patyčių faktą, atliktus ir planuojamus veiksmus tai pat svarbu informuoti mokyklos vadovą pagal mokykloje galiojančią reagavimo į patyčias tvarką.

Patyčioms nesiliaujant klasės auklėtojas ar kuratorius arba kiti mokyklos darbuotojai turėtų kviesti visus patyčių dalyvius ir jų tėvus ar globėjus pakartotiniam pokalbiui. Su kiekvienu iš jų ir šiuokart reikėtų kalbėtis individualiai. O gautą informaciją surašyti „Individualaus pokalbio aprašymo lape“ (žr. 3 priedą). Kiekvieno individualaus pokalbio metu būtina pasiūlyti pagalbą.

Patyčioms nesiliaujant klasės auklėtojas ar kuratorius, sukaupęs individualių pokalbių metu surinktą medžiagą apie smurtą ir suteiktą pagalbą, turėtų informuoti VGK arba už patyčių prevenciją atsakingus asmenis mokykloje (toliau – PPAA). Gavę informaciją apie mokinį, jam kilusius sunkumus ir suteiktą pagalbą, VGK ar PPAA galėtų pasikviesti skriaudėją, jo tėvus ar globėjus ir kartu sudaryti pagalbos planą. Šį pagalbos planą reikėtų parengti VGN nariui arba PPAA, tada su planu supažindinti mokinį, jo tėvus ar globėjus. Pagalbos plano, kurį sudarytų ir įsipareigotų vykdyti visi susitikimo dalyviai, pavyzdys pateiktas 4 priede.

Patyčioms nesiliaujant nedelsiant reikėtų imtis ir kitų veiksmų, pavyzdžiui, informavus mokyklos vadovą, visą sukauptą informaciją perduoti savivaldybės administracijos švietimo padaliniui, savivaldybės administracijos VGK, švietimo ir psichologinės pagalbos teikimo įstaigoms ar kt.

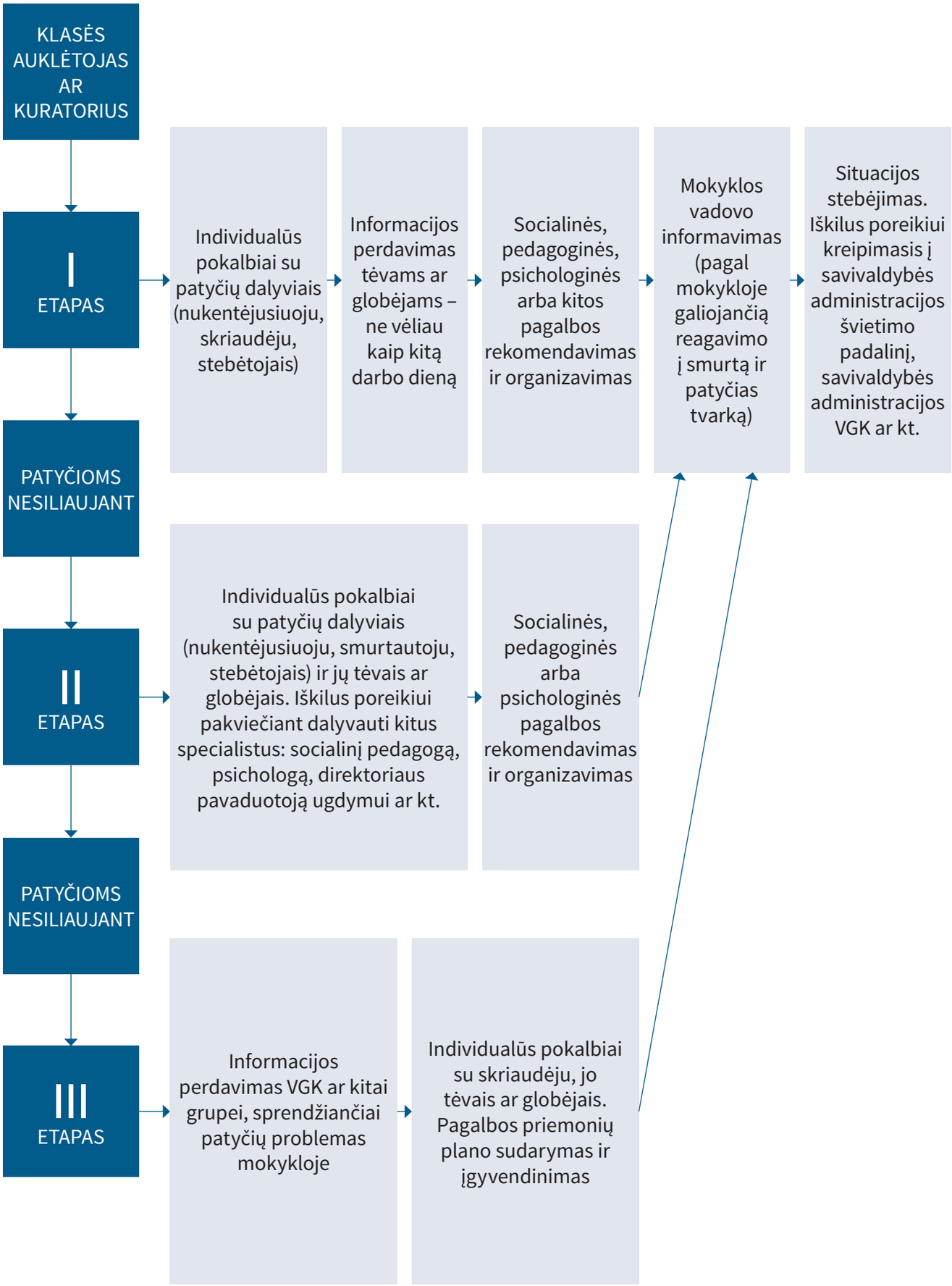

1 schema. Reagavimo į patyčias mokykloje eiga

Suaugusiųjų reagavimas įtarus patyčias vaikams parodo, kad mokykloje rūpinamasi mokinių saugumu ir nesitaikstoma su netinkamu elgesiu. Tik turėtų skirtis reagavimas į išties pastebėtas ir tikėtinas patyčias (kai nematyti akivaizdžios agresijos prieš vaiką, tačiau pastebima kitokių nerimą keliančių požymių, pavyzdžiui: jis vengia keleto bendramokslių, jam įėjus į klasę kiti kažkaip neįprastai reaguoja ar pan.). Galimi pedagogo veiksmai abiem atvejais pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė. Pedagogo veiksmai pastebėjus arba įtarus patyčias

GALIMI PEDAGOGO VEIKSMAI	
PASTEBĖJUS PATYČIAS	**ĮTARUS PATYČIAS**
• *Stebėkite situaciją dar keletą sekundžių, kad įsitikintumėte, jog tai išties patyčios.* • *Nedelsdami įsikiškite, griežtai, bet nepiktai paaiškinkite mokiniams, kaip vertinate matytus faktus.* • *Nesileiskite į diskusijas su mokiniais, nes neretai skriaudėjai bando melagingai nušviesti faktus.* • *Priminkite patyčių dalyviams elgesio mokykloje taisykles.* • *Palaikykite mokinį, kuris patyrė patyčias. Tik nepersistenkite: pakanka žvilgsnio arba priminimo kitiems, kad niekas neturi patirti patyčių ir kad mokykla griežtai nepritaria smurtui.* • *Išsiveskite skriaudėją. Bet jeigu pastebėsite, kad patyčias patyręs vaikas jaučiasi nesaugiai, pasiūlykite jam laikiną saugesnę vietą, pvz.: skaityklą, poilsio kambarį ar kt.* • *Praneškite apie įvykį patyčių dalyvių klasės auklėtojams ar kuratoriams, o iškilus būtinybei – patyčių prevenciją mokykloje koordinuojantiems asmenims.*	• *Pasikalbėkite su kitais mokyklos darbuotojais. Galbūt jie pastebėjo kokių nors patyčių požymių. Prireikus užsirašykite kolegų pastebėjimus.* • *Pasikalbėkite su vaiku, kuris, jūsų manymu, galbūt patiria patyčias, apie tai, kaip jis jaučiasi mokykloje. Patikinkite, kad jis bet kada gali pasikalbėti su jumis ar kitu suaugusiuoju, kuriuo pasitiki mokykloje. Iškilus poreikiui pasišnekėkite su mokinio tėvais. Tik nesidalykite skubotais įtarimais, visų pirma išklausykite tėvus.* • *Pasikalbėkite su kitais galimais patyčių dalyviais. Tik nesidalykite savo samprotavimais ar pokalbio su kitais vaikais detalėmis. Konfidencialumas yra ypač svarbus, kad nesusvyruotų vaikų pasitikėjimas jumis!* • *Įvertinkite visų pokalbių rezultatus su mokyklos administracija arba už patyčių prevenciją atsakingais asmenimis.* • *Jei jums kyla įtarimų dėl patyčių ne jūsų auklėjamojoje ar kuruojamoje klasėje, informuokite apie tai minėtos klasės auklėtoją ar kuratorių.* • *Vykdykite kitus veiksmus, numatytus mokyklos reagavimo į patyčias programoje.*

INDIVIDUALAUS POKALBIO ORGANIZAVIMAS

Įvykus patyčioms neretai bandoma vaikus sutaikyti. Deja, tai netinkamas patyčių situacijos sprendimo būdas, nes suaugusiųjų verčiamas skriaudėjas dažnai atsiprašo tik tam, kad sudarytų tinkamo tolesnio bendravimo su nuskriaustuoju iliuziją. O kadangi jėgų santykis netolygus, patiriantysis patyčias būna priverstas priimti atsiprašymą, nes bijo skriaudėjo. Neretai po tariamo susitaikymo seka kitokios, netiesioginės, patyčios.

Nepaisant patyčių formų ir dalyvių vaidmenų, pagalba būtina kiekvienam vaikui. Labai svarbi šiuo atveju tikslinga ir profesionali pedagogo reakcija. Įvykus patyčioms būtina individualiai pasikalbėti ir su skriaudėju, ir su nukentėjusiuoju. Taip pat svarbu sudaryti sąlygas papasakoti apie patyčias jas stebėjusiems vaikams, nes jie gali suteikti vertingos informacijos.

Individualaus pokalbio aspektai

Individualūs pokalbiai apie vaikams kylančius sunkumus yra svarbi mokyklos ir tėvų bendradarbiavimo dalis ir padeda keistis informacija. Panašių pokalbių sėkmė priklauso nuo pasirengimo, t. y. nuo to, kiek mokyklos darbuotojas apgalvoja jų turinį, kaip aiškiai geba pateikti informaciją, įtikinti siekiu bendradarbiauti ir numatyti tolesnių veiksmų planą. Planuojant individualų pokalbį svarbu atsižvelgti į šiuos aspektus:

- **Etinius.** Individualų pokalbį reikėtų planuoti taip, kad jis nepakenktų nė vienam vaikui. Svarbu, kad apie šį pokalbį nežinotų nei kiti patyčių dalyviai, nei kiti mokiniai. Įvykus patyčioms sukviesti visus incidento dalyvius ir paprašyti paaiškinti situaciją – netinkamas sprendimas. Pokalbis turėtų vykti su kiekvienu dalyviu atskirai, jo metu reikėtų laikytis tam tikrų konfidencialumo principų, dėl kurių pravartu susitarti su vaiku pokalbio pradžioje. Konfidencialumas reiškia, kad pokalbio turinys nebus atpasakojamas kitiems asmenims, išskyrus specialistus, teiksiančius vaikui tolesnę pagalbą. Bet ir jiems perduodama tik ta informacija, kuri susijusi su sprendžiama situacija ir yra būtina norint padėti vaikui. Taigi konfidencialumas negali būti absoliutus. Jei vaiko pateikta informacija bus svarbi patyčioms sustabdyti ar jos turinys atskleis pavojaus vaiko gyvybei grėsmę – ja bus pasidalyta su kitais specialistais ir (arba) tėvais ar globėjais. Tačiau būtina paaiškinti vaikui, kokiems žmonėms, kokia informacija ir kokiais tikslais bus perduota. Pavyzdžiui, jei vaikas individualaus pokalbio metu atskleidžia, kurie bendraklasiai jį nurengė ir filmavo mokyklos persirengimo kambaryje, turėtumėte pasakyti, kad toks klasės draugų elgesys netinkamas ir siekiant sustabdyti patyčias jums teks apie tai informuoti mokyklos vadovą, incidente dalyvavusių mokinių tėvus ar globėjus ir kt.
- **Profesinius.** Pokalbio iniciatoriui svarbu ne tik išlaikyti konfidencialumą, gerbti kolegas, bet taip pat įvertinti savo profesinės kompetencijos ir galimybių ribas, kitaip tariant, žadėti tik tokią pagalbą, kurią išties galima suteikti. Pavyzdžiui, nederėtų patyčias patiriančiam vaikui sakyti, kad skriaudėjas bus išmestas iš mokyklos ar pan.
- **Teisinius.** Darbuotojams svarbu žinoti ir remtis teisės aktais, įstatymais, paisyti savivaldybės nustatytos tvarkos, vadovautis mokyklos vidaus tvarkos taisyklėmis ir pan.

Pokalbis su skriaudėju

Pamačius patyčias ir jas sustabdžius, pedagogui svarbu asmeniškai pasikalbėti su skriaudėju. Bendraujant su skriaudėju svarbu išlikti ramiam ir nekaltinti jo. Pokalbį su vaiku rekomenduojama aprašyti (žr. 3 priedą) tokiu būdu kaupiant faktinę informaciją.

Individualaus pokalbio su vaiku metu svarbu atkreipti dėmesį į informacijos pateikimą. Galimi individualaus pokalbio su skriaudėju teiginiai ir klausimai pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė. Individualaus pokalbio su skriaudėju eiga

Pokalbio etapai	Galimi teiginiai ir klausimai
Pranešimas apie nustatytą faktą ir pokalbio tikslo įvardijimas	„Man arba mums žinoma, kad tu tyčiojaisi iš ...“ „Mane arba mus pasiekė informacija, kad tu tyčiojaisi...“ „Man arba mums žinoma, kad tu dalyvavai patyčiose...“ „Mūsų pokalbio tikslas – padėti tau taip nebesielgti.“
Informavimas	„Toks elgesys mūsų mokykloje netoleruojamas.“ „Tu tyčiojaisi – tai nepriimtina.“ „Toks kaip tavo elgesys vadinamas patyčiomis.“ „Toks elgesys prieštarauja mokyklos taisyklėms.“ „Mokykloje draudžiama taip elgtis.“
Situacijos aiškinimasis	„Gal galėtum papasakoti apie tai, kas įvyko?“ „Mums būtų labai svarbu išgirsti apie tai daugiau...“
Pasekmių nurodymas	„Man arba mums teks informuoti tavo tėvus ar globėjus apie tavo netinkamą elgesį.“ „Mes galime kartu pranešti apie tavo elgesį tėvams ar globėjams.“ „Man arba mums teks pranešti apie patyčias kitiems mokytojams.“ „Mes stebėsime tolesnį tavo elgesį mokykloje.“
Pagalbos siūlymas	„Kaip dabar jautiesi? Kaip aš galėčiau arba mes galėtume padėti tau pasijusti geriau?“ „Aš suprantu arba mes suprantame, kad jautiesi nesmagiai, todėl norėčiau arba norėtume tau padėti...“ „Su kuriuo mokyklos darbuotoju norėtum susitikti ir pasikalbėti?“
Sprendimų priėmimas	„Ką galėtum nuo šiol daryti kitaip?“ „Aš tikiu, kad galėtum elgtis kitaip... jei ne...“ „Mes stebėsime tavo elgesio pokyčius.“ „Dėkoju, kad pasikalbėjai su manimi arba mumis...“ „Mes susitiksime po... “

Pokalbio aplinka ir eiga daro didelę įtaką elgesio detalių atskleidimui. Pokalbio metu skriaudėjas neretai ima gintis. Bet klasės auklėtojui ar kuratoriui atskleidus pokalbio tikslą – norą padėti ir pačiam mokiniui, kuris tyčiojosi, skriaudėjo nusiteikimas keičiasi. Sprendžiant patyčių atvejus svarbu teikti pagalbą vaikui bendradarbiaujant su jo tėvais ar globėjais ir (arba) pagalbos vaikui teikimo specialistais. 7 lentelėje pateikti galimi pokalbio su skriaudėju organizavimo etapai.

7 lentelė. Pagalbos skriaudėjui organizavimas

ETAPAI	VEIKSMAI
Pokalbio aplinkos pasirinkimas	• Nuspręsti, kur vyks pokalbis su skriaudėju. • Pasikviesti vaiką pokalbio, nedalyvaujant kitiems patyčių dalyviams. • Nuspręsti, kas iš suaugusiųjų galėtų dalyvauti pokalbyje. Iškilus poreikiui pasiūlyti pokalbyje dalyvauti ir kitiems pagalbą vaikui teikiantiems specialistams. Rekomenduojama, kad individualiame pokalbyje dalyvautų ne daugiau nei du suaugusieji.
Pokalbis	• Pasidomėti, ar vaikas numano, apie ką bus kalbama. • Pranešti žinomus faktus apie netinkamą vaiko elgesį, tačiau nenurodyti, kas pranešė, kada, kokiomis aplinkybėmis ir pan. Svarbu laikytis konfidencialumo! • Informuoti, kad toks elgesys nėra priimtinas mokykloje, priminti mokinių elgesio taisykles ir būtinybę laikytis drausmės. • Informuoti, kad pagrindinis šio pokalbio tikslas – padėti pačiam vaikui liautis taip elgtis. • Pranešti vaikui apie tolesnius veiksmus – tėvų ar globėjų informavimą, galimas nuobaudas, elgesio stebėjimą ir kt. Svarbu nediskutuoti su vaiku dėl nuobaudų. • Informuoti vaiką, kad jo elgesys bus stebimas. Paaiškinti, kokių veiksmų bus imamasi, jei kils įtarimų dėl tolesnių patyčių. • Kartu su vaiku ir kitais susitikimo dalyviais parinkti kito susitikimo laiką.
Atvejo stebėjimas	• Pranešti apie poreikį stebėti vaiko elgesį pedagogams ir kitiems mokyklos darbuotojams. • Pranešus tėvams ar globėjams apie netinkamą vaiko elgesį, informuoti juos ir apie pagalbos vaikui galimybes. • Iškilus poreikiui pasikviesti vaiko tėvus ar globėjus į mokyklą individualaus pokalbio.

Pokalbis su vaiku, patiriančiu patyčias

Vaikas, patiriantis patyčias, gali jaustis nesaugus, išgyventi nerimą ir nenorėti pasakoti apie savo išgyvenimus. Pokalbis su juo gali būti nelengvas, lydimas ilgų pauzių ir nenoro atvirauti. Tad labai svarbu pasirinkti pokalbiui kuo saugesnę aplinką. Suaugusiojo griežtumas, nesugebėjimas paskatinti bendradarbiauti, tardymą primenantis kamantinėjimas gali tik dar labiau pakenkti mokiniui.

NEPAISANT SUSIKLOSČIUSIOS SITUACIJOS, VAIKAS NĖRA KALTAS, KAD TAPO PATYČIŲ TAIKINIU.

Pagrindinis pokalbio tikslas – perduoti mokiniui žinią, kad jis nekaltas dėl to, kas įvyko, ir nebus paliktas likimo valiai. Naudinga pavesti individualų pokalbį mokyklos specialistui, kuriuo vaikas labiausiai pasitiki. 8 lentelėje pateikti teiginiai, kurie galėtų padėti sėkmingiau bendrauti su vaiku.

8 lentelė. Individualaus pokalbio su patyčias patiriančiu vaiku eiga

POKALBIO ETAPAI	GALIMI TEIGINIAI IR KLAUSIMAI
Pranešimas apie žinomą faktą ir pokalbio tikslą	„Man arba mums tapo žinoma, kad tu patyrei patyčias...“ „Šio pokalbio metu norėtume tau padėti...“
Emocinio ryšio su vaiku stiprinimas	„Labai ačiū, kad sutikai pasikalbėti su manimi arba mumis...“ „Man arba mums labai rūpi, kaip tu jautiesi...“ „Man arba mums labai gaila dėl to, ką tau teko patirti...“ „Tai, apie ką man arba mums tapo žinoma, yra nepriimtinas ir nepateisinimas elgesys.“ „Tai, ką tu patyrei, vadinama patyčiomis, ir metas padaryti joms galą.“ „Mes visi padarysime viską, kad tai liautųsi...“
Informacijos rinkimas ir dalijimasis ja	„Ar gali papasakoti apie tai daugiau...“ „Mums labai svarbu, kad papasakotum, kaip viskas buvo...“ „Sužinoję apie tai, kas nutiko, mes jau ėmėmės... arba jau pasakėme...“
Pagalbos teikimas	„Kaip dabar jautiesi? Kaip mes galėtume tau padėti pasijusti geriau?“ „Aš suprantu arba mes suprantame, kad jautiesi nesmagiai, tad leisk tau padėti...“ „Ar norėtum susitikti ir pasikalbėti su kuriuo nors kitu mokyklos suaugusiuoju?“
Saugumo užtikrinimas	„Mes dar imsimės tokių tolesnių veiksmų... (skriaudėjo atžvilgiu).“ „Tai, apie ką mes kalbėjome dabar, išliks tarp mūsų. Jeigu man reikėtų dėl tavo saugumo apie tai kam nors papasakoti, būtinai informuosiu tave...“ „Ką dar norėtum sužinoti, kad jaustumeisi saugus?“ „Kaip mes galėtume padėti tau pasijusti saugiau?“
Sprendimų priėmimas	„Aš norėčiau arba mes norėtume informuoti tave, kad toliau stebėsime skriaudėjo elgesį.“ „Apie mūsų pokalbį aš turiu arba mes turime informuoti tavo tėvus ar globėjus.“ „Jei nori, aš galėčiau arba mes galėtume dabar pat paskambinti tavo tėvams ar globėjams ir pranešti apie tai, kas nutiko, tau girdint.“ „Aš norėčiau arba mes norėtume susitikti su tavimi po savaitės ir paklausti, kaip tau sekasi, kaip tu jautiesi“. „Prireikus tu ir nelaukdamas kito mūsų susitikimo bet kada gali kreiptis, jei tik norėsi pasikalbėti ar pranešti kokią nors informaciją.“ „Labai ačiū, kad sutikai pasikalbėti.“

Mokyklos darbuotojas turėtų aprašyti pokalbį su patyčias patiriančiu mokiniu (žr. 3 priedą). 9 lentelėje pateiktas detalus pagalbos planas vaikui, kuris patiria patyčias.

9 lentelė. Pagalbos organizavimas vaikui, patiriančiam patyčias

ETAPAI	VEIKSMAI
Pokalbio aplinkos pasirinkimas	• Nuspręsti, kur vyks pokalbis su patyčias patiriančiu vaiku. Labai svarbu sudaryti kuo palankesnes sąlygas, kad vaikas jaustųsi saugiai. Nereikėtų panašaus susitikimo rengti per pertrauką, taip pat dažnai mokinių lankomoje vietoje. • Pasirūpinti, kad kiti mokiniai nesužinotų apie planuojamą susitikimą. Laikytis konfidencialumo!
Pokalbis	• Palaikyti vaiką. Pokalbio metu paaiškinti, kad jis turi teisę mokykloje jaustis gerai ir kad elgesys, kurį patiria, netoleruotinas. • Leisti vaikui išsikalbėti. Surinkti informaciją apie patyčias. • Kartu su vaiku sudaryti „laikinojo saugumo planą“ – nuspręsti, kokių vietų jam reikėtų vengti pertraukų metu, kokiose jis galėtų jaustis saugiai, ką daryti prasidėjus patyčioms ir kt. Šis planas – tik laikina pagalba siekiant, kad vaikas pasijustų geriau. • Prireikus pasiūlyti vaikui kitų specialistų pagalbą. • Pokalbio su vaiku metu svarbu gauti jo sutikimą iškilus būtinybei informuoti tėvus ar globėjus apie patyčių faktą. Vaikui gali būti svarbu, kad pranešant minėtą informaciją tėvams greta būtų pasitikėjimą keliantis mokyklos darbuotojas.
Atvejo stebėjimas	• Kviesti kitus mokyklos bendruomenės narius bendradarbiauti, pranešti apie pastebėtas patyčių apraiškas. • Kartu su kitais specialistais stebėti, kaip vaikui sekasi toliau. • Prireikus konsultuotis su kitais specialistais, pranešti informaciją vaiko tėvams ar globėjams, informuojant apie kitas pagalbos vaikui galimybes.

Pokalbiai su patyčių dalyvių tėvais

Teikiant pagalbą visiems patyčių dalyviams labai svarbu įtraukti jų tėvus ar globėjus. Pranešti apie patyčias jas patiriančių arba besityčiojančių vaikų tėvams ar globėjams nelengva. Tėvai gali labai išsigąsti ir neadekvačiai reaguoti. O vėliau dar ir įbauginti vaiką savo reakcija. Pokalbių su skriaudėjo, patiriančiojo patyčias arba stebėtojų tėvais ar globėjais tikslas – kartu padėti vaikui spręsti iškilusius sunkumus. Šiuos pokalbius ir jų metu priimtus sprendimus reikėtų aprašyti (žr. 3 priedą).

Rekomenduojama planuoti pokalbį, numatyti jo eigą ir tolesnių veiksmų galimybes. 10 lentelėje pateikti individualaus pokalbio su vaiko tėvais ar globėjais etapai ir veiksmai.

10 lentelė. Individualaus pokalbio su patyčiose dalyvavusio vaiko tėvais ar globėjais galimi etapai ir veiksmai

ETAPAI	VEIKSMAI
Pokalbio planavimas	• Surinkti faktus apie patyčias, kuriose dalyvavo vaikas. • Paskirti susitikimą, trumpai informavus, apie ką bus kalbama. Pranešti susitikimo tikslą – padėti vaikui. • Pokalbyje gali dalyvauti ir kitas pedagogas ar administracijos atstovas. Bet darbuotojų neturėtų būti daugiau nei du, nes didesnis jų skaičius gali sukelti įtampą.
Pokalbis	• Pasiūlyti tėvams ar globėjams bendradarbiauti, skiriant didžiausią dėmesį vaikui ir siekiant padėti jam. • Leisti tėvams ar globėjams išsipasakoti. Surinkti jų turimą informaciją. • Supažindinti su mokyklos sprendimais, besiremiančiais mokyklos vidaus tvarkos ir mokinių elgesio taisyklėmis. Priminti patyčių prevencijos ir intervencijos tvarką mokykloje. • Kviesti bendradarbiauti stebint vaiko elgesį ir tinkamai reaguoti į jį. • Pateikti informaciją apie kitų specialistų pagalbą.
Atvejo stebėjimas	• Pranešinėti apie tolesnius galimus mokyklos veiksmus. • Pakviesti į pakartotinį pokalbį situacijos pokyčiams įvertinti.

Nuolatinis mokyklos darbuotojų ir tėvų ar globėjų bendradarbiavimo skatinimas galėtų tapti vienu svarbiausių pagalbos vaikui teikimo garantų. Naudinga bendradarbiavimo su vaikų tėvais ar globėjais galimybė – rekomendacijų pateikimas. Pokalbio metu tėvai gali būti susijaudinę, neišgirsti ar nesuprasti svarbios informacijos, o po pokalbio jausti nerimą, nežinoti, kaip reaguoti. Tad pedagogo patarimai tėvams, kaip kalbėtis su vaiku, gali būti labai reikšmingi. Rekomendacijos pateiktos 5 priede.

PATYČIŲ PREVENCIJA MOKYKLOJE

Smurto prevencijos įgyvendinimo mokykloje rekomendacijose prevencija suprantama kaip priemonės ir būdai, kuriais siekiama užkirsti kelią socialinės rizikos veiksniams atsirasti arba jų įtakai mažinti ir apsauginiams veiksniams stiprinti. Tai yra nuolatinis, cikliškas (ne baigtinis) procesas, apimantis esamų arba galimų problemų nustatymą, tinkamų priemonių joms spręsti parinkimą ir taikymą, poveikio į(si)vertinimą ir tolesnių veiksmų planavimą. Į(si)vertinti poveikį galima kasmet atliekant mokinių apklausą, analizuojant užregistruotus patyčių atvejus. 6 priede pateikta mokiniams skirta anketa, kurią galima naudoti siekiant išsiaiškinti patyčių mastą mokykloje. Prevencinėje veikloje turi dalyvauti visi mokyklos darbuotojai, o tvirta mokyklos vadovo nuostata šiuo klausimu didina veiksmingų rezultatų tikimybę.

PATYČIŲ PREVENCIJOS VEIKSMINGUMĄ LEMIA AKTYVUS VISŲ MOKYKLOS DARBUOTOJŲ DALYVAVIMAS ŠIOJE VEIKLOJE.

Kai mokykloje vyksta patyčios, neigiamų išgyvenimų patiria visi. O tokie mokyklos darbuotojų klausimai, kaip antai: „Ar tai vien tik mokyklos atsakomybė?!“, „Kodėl tik mūsų mokyklos mokiniai prakalbo apie patyčias?“, „Galbūt patyčias skatina mūsų perdėtas dėmesys tokiam elgesiui?“, nepadeda spręsti patyčių problemos. Kiekvienoje mokykloje pasitaiko patyčių atvejų. Todėl itin svarbu, ar mokykla moka suvaldyti patyčių situacijas ir kaip bando užkirsti kelią jų atsiradimui. Reikia suprasti: padažnėję mokinių pranešimai apie patyčias, mokyklai ėmusis aktyvių prevencinių veiksmų, rodo jų pasitikėjimą mokykla, o ne atvirkščiai.

ŠIEK TIEK AR LABAI PADAŽNĖJĘ MOKINIŲ PRANEŠIMAI APIE PATYČIAS, MOKYKLAI ĖMUSIS AKTYVIŲ PREVENCINIŲ VEIKSMŲ, RODO, KAD IR MOKINIAI, IR DARBUOTOJAI PRADĖJO SKIRTI DAUGIAU DĖMESIO ŠIAI PROBLEMAI.

Prevenciniai užsiėmimai mokiniams

Viena iš prevencinių priemonių patyčių mastui mokykloje mažinti yra klasės valandėlės, kurių metu svarbu kurti pasitikėjimo, bendrumo, bendradarbiavimo atmosferą. Per šias klasės valandėles pedagogas turi galimybę geriau pažinti savo mokinius, skatinti teigiamus vaikų tarpusavio santykius. Užsiėmimai, skirti tolerancijai didinti, mokymuisi gerbti kito žmogaus jausmus, padėti aplinkiniams, skatina socialiai priimtiną elgesį. „Vaikų linijos“ parengtų užsiėmimų aprašus įvairiomis su patyčiomis, draugyste, tolerancija susijusiomis temomis galite rasti kampanijos BE PATYČIŲ svetainėje

https://www.bepatyciu.lt/kampanija-be-patyciu/metodine-medziaga/

Prevencinės programos Lietuvos mokyklose

Kiekviena švietimo įstaiga privalo kiekvienam mokiniui sudaryti sąlygas nuolat dalyvauti bent vienoje nuoseklioje, ilgalaikėje socialines ir emocines kompetencijas ugdančioje prevencinėje programoje. Mokykla gali pradėti įgyvendinti patyčių prevencijos programas tik laikydamasi aiškios ir labai tvirtos pozicijos šiuo klausimu. Visos įgyvendinamos programos turi atitikti kriterijus, kuriuos parengė Švietimo, mokslo ir sporto ministerija[2]. Ministerijos duomenimis, šiuo metu Lietuvoje vykdomos 23 prevencinės programos[3]. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro atlikto tyrimo[4] duomenimis, prevencinė programa – viena veiksmingiausių prevencinės veiklos formų, padedančių pasiekti norimus rezultatus, kai ji yra struktūrinė, formalizuota ir kryptingai bei sistemingai įgyvendinama pagal iš anksto apibrėžtą modelį.

PREVENCINĖ PROGRAMA VEIKSMINGA TIK TUOMET, KAI NUOSEKLIAI VYKDOMOS JOS VEIKLOS IR LAIKOMASI JAI KELIAMŲ REIKALAVIMŲ.

[2] Rekomendacijas galite rasti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos tinklalapyje, skiltyje „Švietimas“ / Patyčių ir smurto prevencija, arba prieigoje https://goo.gl/P1VLFo
[3] Visas prevencijos programas galite rasti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos tinklalapyje, skiltyje „Švietimas“ / Patyčių ir smurto prevencija, arba prieigoje https://goo.gl/jKvCUc
[4] Tyrimo duomenis galite rasti Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos tinklalapyje, skiltyje „Švietimas“ / Patyčių ir smurto prevencija, arba prieigoje https://goo.gl/fc78Rx

Šiaulių miesto
PEDAGOGINĖ PSICHOLOGINĖ
tarnyba

Vaikų linija
116 111 | vaikulinija.lt

PAGALBA TĖVAMS IR GLOBĖJAMS

Informacija tėvams ir globėjams, kurių vaikai mokykloje susiduria su patyčiomis
Rekomendacijos, kaip elgtis ir kaip padėti savo vaikui

KODĖL TĖVAMS IR GLOBĖJAMS SVARBU DALYVAUTI SRENDŽIANT PATYČIŲ PROBLEMAS?

Kadangi patyčios yra smurtas, neturintis jokių teigiamų pasekmių, jas būtina stabdyti. O norint sėkmingai tai daryti, ypač svarbus tėvų, globėjų ir mokyklos bendradarbiavimas. Nepriklausomai nuo to, ar vaikai patiria patyčias, ar tyčiojasi iš kitų, ar stebi tyčiojimąsi, tėvų, globėjų ir mokyklos bendradarbiavimas yra būtinas siekiant visiems jiems padėti. Laiku sustabdant patyčias galima užtikrinti, kad kiekvienas vaikas mokykloje jaustųsi gerai.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas reglamentuoja, kad mokykloje niekam iš nieko nevalia tyčiotis, o kiekvienas švietimo įstaigos bendruomenės narys apie pastebėtas patyčias privalo pranešti švietimo įstaigos vadovui. Kiekviena mokykla turi vidaus tvarkos dokumentais nustatyti reagavimo į patyčias eigą, kurią visiems svarbu žinoti.

Kartais tėvams ir globėjams kyla įvairių klausimų, pavyzdžiui: „Kodėl mokykla nesusitvarko su patyčiomis?“, „Kodėl turėčiau reaguoti, jei namuose mano vaikas elgiasi gerai?“, „Ką galiu padaryti, kad jau mano vaikas toks?“, „Kam taip tragiškai reaguoti, juk visi tai patyrėme?“. Panašias mintis skatina nežinojimas, kaip elgtis susidūrus su patyčiomis. O štai suprantant, kas yra patyčios, kas jose dalyvauja, kokiomis formomis jos pasireiškia, galima atsakyti į daugelį klausimų ir patvirtinti arba paneigti tam tikrus įsitikinimus.

- **KAS YRA PATYČIOS?**

Patyčios yra vaiko ar vaikų tyčiniai pasikartojantys smurtiniai veiksmai prieš kitą vaiką, kuriam tai labai nepatinka, ir jis neįstengia apsiginti.

- **KOKIOS GALI BŪTI PATYČIŲ FORMOS?**

Patyčios gali reikštis labai įvairiai: užgauliojant žodžiais, nuolat stumdant, gadinant daiktus ar kitą asmeninį turtą, nesikalbant ar išstumiant iš draugų rato, skleidžiant melagingas apkalbas internete ar mobiliuoju telefonu ir kt.

- **KAS DALYVAUJA PATYČIOSE?**

Patyčiose dalyvauja skriaudėjas ar skriaudėjai, skriaudžiamasis ir stebėtojai. Stebėtojai yra visi šalia esantys ir matantys situaciją vaikai. Vienas stebėtojas gali paraginti liautis, kitas – skatinti tyčiotis dar labiau ir pan.

- **KOKIOS GALIMOS PATYČIŲ PASEKMĖS?**

Patyčios sukelia tik neigiamas pasekmes. Nebūna teigiamų patyčių pasekmių!

Patyrę patyčias mokiniai *dažnai jaučiasi labai prislėgti, nusivylę, įsibaiminę, jie praranda norą mokytis, eiti į mokyklą ir kt. Vaikai, iš kurių tyčiojamasi, gali net nuspręsti, kad iš tikrųjų yra nevykėliai. Tačiau tai netiesa!*

Nestabdant vaikų, ***kurie tyčiojasi,*** *jiems daroma „meškos paslauga“, nes vėliau jie gali pradėti elgtis dar agresyviau ar net įsitraukti į nusikalstamą veiklą.*

Vaikai, ***stebintys patyčias,*** *išgyvena nerimą, jie dažnai bijo pranešti apie tai, jaučia kaltę, kad negali sustabdyti smurto. Stebėtojams neretai būdingas nesaugumo jausmas.*

PATYČIOS DARO ŽALĄ VISIEMS VAIKAMS, TODĖL LABAI SVARBU JAS SUSTABDYTI!

Jūsų vaikas gali kentėti nuo patyčių, pats tyčiotis ar tik stebėti jas, tačiau pagalba būtina kiekvienu atveju. Vaiko elgesio pokyčių, kuriuos jūs pastebite namuose, mokyklos darbuotojai gali ir neįžvelgti. Arba atvirkščiai, tai, ką pastebi mokyklos darbuotojai, gali prasprūsti pro jūsų akis namuose. Todėl produktyvus bendradarbiavimas su mokykla yra svarbiausias veiksnys padedant vaikui.

Kaip pastebėti ir atpažinti patyčias?

Atpažinti patyčias ne visada lengva. Paprasčiau, kai jos tiesioginės, akivaizdžios, t. y. kai skriaudėjas tyčiojasi iš kito dažnai ir matant aplinkiniams. Sunkiau atpažinti patyčias, kai skriaudėjas slapukauja, o klausinėjamas ima gintis, pasakoti įvairius prasimanymus, siekdamas išvengti nemalonumų.

Vaikai, iš kurių tyčiojamasi, paprastai linkę slėpti patirtus nemalonius išgyvenimus ir gėdijasi pasakoti apie juos. Kartais pasitaiko, kad vis dėlto pasipasakoję apie patyčias staiga pareiškia melavę ir išsižada savo pasakojimo. Bet yra keletas požymių, kuriuos pastebėję galite įtarti, kad jūsų vaikas patiria patyčias.

Įvertinkite 14 lentelėje pateiktus teiginius ir pažymėkite varnele tuos, kurie tinka jūsų vaiko elgesio ir emocijų pokyčiams apibūdinti pastaruoju metu.

14 lentelė. Galimi požymiai, kad vaikas patiria patyčias

X	TEIGINIAI
	Grįžta iš mokyklos liūdnas, sunerimęs, prislėgtas.
	Ne kartą grįžo iš mokyklos su mėlynėmis, ištepliotais ar kitaip sugadintais drabužiais.
	Prasitaria, kad mokykloje leidžia laiką vienas.
	Klausiamas negali papasakoti, ką veikia per pertraukas.
	Vengia dalyvauti bendrose veiklose su klasės draugais.
	Bijo eiti į mokyklą, pareiti iš jos.
	Staiga sumano grįžti namo kitu nei paprastai keliu.
	Dažnai pasijunta prastai, kai tik ateina laikas eiti į mokyklą.
	Netikėtai praranda susidomėjimą pamokomis, ima prasčiau mokytis, tampa išsiblaškęs.
	Prasčiau miega, daugiau arba mažiau valgo.
	Ima mikčioti, dažniau mirksėti ar pan.
	Negali papasakoti, kaip jam sekėsi mokykloje, arba daro tai nenoriai.
	Ima prasčiau save vertinti: „aš nieko nemoku, man nieko neišeina, aš niekam tikęs“.
	Staiga pradeda vengti eiti į mokyklą.

Jeigu daugelis šių teiginių atitiko pastarojo meto jūsų vaiko elgesį ir emocijas, galima įtarti, kad jūsų vaikas patiria patyčias mokykloje, tačiau šie požymiai gali liudyti ir kitus sunkumus. Tad pastebėjus nerimą keliančių vaiko elgesio, emocijų ar savijautos pokyčių, verta pasiteirauti pedagogų ar kitų mokyklos darbuotojų, kaip jam sekasi mokykloje.

KĄ DARYTI SUŽINOJUS APIE PATYČIAS?

Sužinojus, kad jūsų vaikas vienaip ar kitaip susijęs su patyčiomis, jums gali kilti daug prieštaringų jausmų. Bet turėkite galvoje, kad nepaisant to, ar jūsų vaikas tyčiojosi, patyrė patyčias ar tik stebėjo jas, jam galbūt teko išgyventi daug nemaloninių emocijų: pyktį, gailestį, nerimą, neviltį ir pan. Taigi, nors normalu, kad netikėta žinia jus nuliūdino ar supykdė, prieš kalbėdamiesi su vaiku būtinai nusiraminkite. Pernelyg stiprios jūsų emocijos gali vaiką išsigąsdinti, versti teisintis, ieškoti kaltųjų ar išsižadėti savo ankstesnio pasakojimo.

Ką daryti, kai vaikas patiria patyčias?

Sužinojus, kad iš jūsų vaiko tyčiojamasi, svarbu laikytis nuostatos, jog vaikas dėl to nekaltas. Nesiūlykite jam nekreipti dėmesio į patyčias, nesakykite, kad jis išsigalvoja, ir pan. Kalbėdamiesi su vaiku pasinaudokite šiais patarimais:

- ***Sužinoję apie patyčių faktą pasistenkite išlikti ramūs.*** *Pernelyg emocinga reakcija gali išgąsdinti vaiką.*
- ***Sudarykite abipusio pasitikėjimo atmosferą ir ramiai pasikalbėkite.*** *Leiskite vaikui papasakoti, kas vyksta. Netardykite, o uždavę klausimą palaukite, kol vaikas išdrįs atsakyti.*
- ***Padrąsinkite, kad pasakodamas jis elgiasi teisingai.*** *Pasakykite, kad niekas neturi teisės žeminti kito.*
- ***Neskatinkite vaiko reaguoti agresyviai,*** *t. y. „atsakyti tuo pačiu“. Jei jūsų vaikas patiria patyčias, vadinasi, jis negali apsiginti vienas pats. Neįstumkite vaiko į „nesėkmės spąstus“.*
- ***Aptarkite su vaiku, kokių sprendimų galėtumėte imtis kartu,*** *kad patyčios būtų sustabdytos. Informuokite vaiką apie savo veiksmus. Asmeniškai pasikalbėkite su vaiko klasės auklėtoju ar kuratoriumi, o prireikus ir su administracijos atstovais, pagalbos teikimo vaikui specialistais (socialiniu pedagogu, psichologu). Siekdami konfidencialumo susitarkite, kad susitikimas su mokyklos darbuotojais vyktų nematant kitiems vaikams.*
- ***Skatinkite vaiką bendrauti su kitais, neagresyviai nusiteikusiais mokiniais.***
- ***Elektroninių patyčių atveju aptarkite su vaiku, ko jis galėtų imtis, pavyzdžiui:*** *neatsakinėti į provokuojančias žinutes, blokuoti siuntėją, pranešti apie netinkamą elgesį ir įžeidinėjimus svetainės administratoriui.*
- ***Apsvarstykite kartu su vaiku, ką jis galėtų padaryti pasikartojus patyčioms:*** *kur kreiptis, kam pranešti.*

Ką daryti, kai vaikas tyčiojasi iš kito?

Sužinojus, kad jūsų vaikas tyčiojasi, labai svarbu sustabdyti smurtinį elgesį:

- ***Gavę informaciją, kad jūsų vaikas tyčiojasi, pasistenkite išlikti ramūs.*** *Pernelyg emocingas reagavimas gali vaiką išgąsdinti, priversti gintis, meluoti.*
- ***Pasakykite vaikui, kad sužinojote, kaip jis elgėsi*** *– išvardykite tik aiškiai žinomus faktus.*
- ***Paprašykite vaiką plačiau papasakoti apie tai, kas nutiko.***
- ***Paaiškinkite, kad toks elgesys – netinkamas,*** *nepriklausomai nuo to, „kas pirmas pradėjo“.*

- ***Neignoruokite netinkamo vaiko elgesio.*** *Priminkite jam apie elgesio taisykles, kurių privalo laikytis namuose ir mokykloje.*
- ***Skirkite adekvačią drausminimo priemonę.*** *Tai gali būti draudimas tam tikrą laiką naudotis kompiuteriu, telefonu, susitikti su draugais ar kt.*
- ***Pasikalbėkite su vaiko mokytojais.*** *Pasisiūlykite bendradarbiauti, kad būtų užkirstas kelias tolesniam netinkamam vaiko elgesiui, kreipkitės pagalbos į kitus specialistus (psichologą, socialinį pedagogą). Atminkite, kad kalbėdamiesi su pedagogais apie netinkamą savo vaiko elgesį, jūs stengiatės jam padėti – nesustabdytas smurtinis elgesys tik sunkėja.*

Ką daryti, kai vaikas stebi patyčias?

Sužinojus, kad jūsų vaikas stebi patyčias, svarbu suprasti, kad toks elgesys daro vaikui žalą. Nemažai vaikų negina skriaudžiamo vaiko, nes patys bijo tapti patyčių aukomis. Nekritikuokite vaiko už tokį elgesį. Pasidžiaukite, jog vaikas tiesiogiai neprisidėjo prie patyčių, tačiau paaiškinkite, kad stebėjimas taip pat yra veiksmas. Pasinaudokite šiais patarimais, kaip padėti vaikui, stebinčiam patyčias:

- ***Pagirkite vaiką, kad papasakojo apie tai, ką matė.***
- ***Paklauskite vaiką, ką, jo manymu, galima padaryti pastebėjus patyčias.*** *Neraginkite pulti ginti skriaudžiamojo – juk vaikas gali bijoti, kad iš jo irgi ims tyčiotis. Drauge su vaiku išsiaiškinkite, kad pastebėjus patyčias galima: pranešti kuriam nors mokytojui, auklėtojui ar kuratoriui, socialiniam pedagogui, administracijos atstovui arba kitam mokyklos darbuotojui.*
- ***Paaiškinkite vaikui, kad pranešdamas apie pastebėtas patyčias ar kitą smurtą, jis ne skundžia, bet informuoja.*** *Vaikas tai gali daryti ir anonimiškai, bendramoksliams nematant ir negirdint.*
- ***Padrąsinkite vaiką pranešti apie pastebėtas elektronines patyčias*** *svetainės administratoriui arba suaugusiajam.*
- ***Pasikalbėkite su vaiku, kaip jis turėtų elgtis,*** *jei iš jo imtų tyčiotis. Aptarkite, kas nutiktų, jei pats imtų tyčiotis.*
- ***Stebėkite savo vaiką*** *ir po kurio laiko pasiteiraukite, ar jis pastebėjo dar patyčių atvejų mokykloje.*

KUR KREIPTIS PAGALBOS?

Jūsų vaikui tapus patyčių dalyviu (skriaudžiamuoju, skriaudėju ar stebėtoju), svarbu ieškoti pagalbos. Iškilus poreikiui jūs galite konsultuotis su:

- vaiko klasės auklėtoju ar kuratoriumi, socialiniu pedagogu, psichologu, administracijos atstovais;
- miesto ar rajono pedagoginės psichologinės tarnybos socialiniu pedagogu ar psichologu;
- miesto ar rajono vaiko teisių apsaugos skyrių darbuotojais.

Šiaulių miesto
PEDAGOGINĖ PSICHOLOGINĖ
tarnyba

Vaikų linija
116 111 | vaikulinija.lt

PATYČIOS MOKYKLOJE – KĄ MAN DARYTI?

INFORMACIJA VAIKAMS

KAS YRA PATYČIOS?

Kartais vaikai mokykloje jaučiasi įžeidinėjami, atstumti, skaudinami ir pan., nes juos skriaudžia kiti vaikai. Toks bendramokslių elgesys yra netinkamas, todėl būtina jį sustabdyti.

Svarbu žinoti, kad ne visas netinkamas elgesys laikomas patyčiomis. Patyčios – tai agresyvus pasikartojantis elgesys, kai stipresnieji nuolat skriaudžia silpnesniuosius.

Jei tu susipykai su savo draugu, prisakei jam daug negražių žodžių, bet vėliau atsiprašei, jūs susitaikėte ir toliau draugaujate – tai buvo susipykimas, dar kitaip vadinamas konfliktu.

Jei tu paslėpei draugo kuprinę, rašiklį, sąsiuvinį ar kitą daiktą, bet vėliau jam atidavei ir abu kartu smagiai pasijuokėte – jūs tiesiog taip žaidėte, juokavote.

Jei jūs per pertrauką draugiškai susigrūmėte, bandydami išsiaiškinti, kuris stipresnis, ir juokais stumdėte ar kumščiavote vienas kitą, vadinasi, jūs draugiškai galynėjotės. Tiesa, kai jūs taip žaidžiate, mokytojai gali sunerimti, kad netyčia nenuskriaustumėte vienas kito, ir paliepti liautis.

PAJUOKAVIMAS, KONFLIKTAS, PATYČIOS AR GRUMTYNĖS?

KAI JUOKAUJAMA:

* juokinga yra **visiems;**
* nė **vienas** nesijaučia įskaudintas;
* smagu vėliau tai prisiminti.

KAI PYKSTAMASI (ĮVYKSTA KONFLIKTAS):

* nė vienam nėra linksma, o labiau pikta ar net skaudu;
* nesutariama ir ginčijamasi dėl tam tikrų abiem pusėms svarbių dalykų;
* vėliau nenorima to prisiminti;
* dažniausiai po kurio laiko susitaikoma.

KAI DRAUGIŠKAI GRUMIAMASI:

* abiem vaikams linksma;
* norisi taip žaisti dažnai;
* žaidimo metu niekas tyčia neskriaudžiamas ir neskaudinamas.

KAI VYKSTA PATYČIOS:

* vienas vaikas ar keletas vaikų tyčiojasi iš kito vaiko tyčia, nori jį pažeminti;
* vaikas, iš kurio tyčiojamasi, jaučiasi silpnesnis, negali apsiginti;
* iš vaiko tyčiojamasi dažnai.

KODĖL VAIKAI TYČIOJASI?

Vaikai gali taip elgtis, kai:

- nori pasirodyti „kieti“;
- nori, kad kiti matytų – jie stiprūs ir turi draugų;
- jaučiasi labai liūdni ir vieniši, o skaudindami kitą pasijunta geriau;
- iš jų kas nors tyčiojasi kitur ir jiems dėl to liūdna, pikta, todėl jie patys ima taip pat elgtis.

Priežasčių gali būti labai daug, tačiau nesvarbu, kas verda skriaudėjo galvoje. Aišku viena – ***jam negalima tyčiotis iš kitų.*** *Toks jo elgesys yra nepriimtinas ir jis turi liautis.*

KAIP VAIKAI TYČIOJASI?

- žodžiu (kai prasivardžiuoja);
- veiksmu (kai stumdo ar kitaip kabinėjasi, atiminėja, mėto ar gadina daiktus);
- atstumdami (kai specialiai nebendrauja, nepriima kartu žaisti, mokytis ar pan.);
- internetu ar mobiliuoju telefonu (kai siuntinėja įvairias piktas žinutes, platina skaudinančias nuotraukas ar pan.).

KĄ DARYTI, KAI IŠ TAVĘS TYČIOJASI?

Papasakoti mokytojui apie patyčias nelengva. Bet vis dėlto geriau, nei kentėti vienam.

Kartais mokytojas gali pasitikslinti – galbūt tai paprastas pajuokavimas? Tuomet svarbu užduoti sau šiuos klausimus: „ar man tikrai juokinga?“, „ar man patinka, kai su manimi taip elgiamasi?“, „ar aš noriu, kad tai vyktų toliau?“. Jeigu atsakei „ne“, tai ne pajuokavimas.

Papasakoti apie patyčias gali ir suaugusiems namiškiams – tėvams ar globėjams.

Kokių veiksmų imtis?

- Kai iš tavęs ima tyčiotis, pasistenk kuo greičiau pasitraukti ir susirasti saugią vietą, kur galėtum trumpai pabūti, kol sugalvosi, kam iš mokyklos darbuotojų galėtum papasakoti, kas nutiko.
- Pranešk apie patyčias suaugusiesiems (mokytojams, tėvams ar globėjams).

Ko nereikia daryti?

- Nesigriebk smurto prieš skriaudėjus, nes kiti pamanys, kad tu esi toks pat, kaip ir jie.
- Nesakyk nei sau, nei draugui, kuris patiria patyčias, kad reikia pasistengti susidoroti su tuo savo jėgomis. Niekas negali įveikti smurto pats vienas.
- Niekada nepritark tiems, kurie tyčiojasi iš kitų.
- Atmink, kad smurtui sustabdyti reikia bendrų pastangų, o mokykloje tikrai yra daugiau vaikų, kuriems nepatinka, kai tyčiojamasi iš kitų.

APIE TAI GALI PASIKALBĖTI

	NEMOKAMAS TELEFONO NUMERIS	DARBO LAIKAS	DARBO LAIKAS
Vaikų linija 116 111 | vaikulinija.lt	**116 111**	*kiekvieną dieną nuo 11:00 iki 23:00*	*kiekvieną dieną nuo 11:00 iki 23:00*
jaunimo linija 8 800 28888 | www.jaunimolinija.lt	**8 800 28888**	*kiekvieną dieną, visą parą*	*kiekvieną dieną, visą parą*
Linija Doverija ANONIMINĖ EMOCINĖ PAGALBA PAAUGLIAMS IR JAUNIMUI TELEFONU (RUSŲ KALBA)	**8 800 77277**	*pirmadienį – penktadienį nuo 16:00 iki 20:00*	*pirmadienį – penktadienį nuo 16:00 iki 20:00*

APIE TAI GALI RAŠYTI

Vaikų linija 116 111 | vaikulinija.lt	Svetainėje **www.vaikulinija.lt** tu gali: • bendrauti su bendraamžiais „Vaikų linijos“ diskusijų forume; • parašyti laišką; • pabendrauti su konsultantais (pokalbis internetu).
jaunimo linija 8 800 28888 | www.jaunimolinija.lt	Svetainėje **www.jaunimolinija.lt** tu gali užsiregistruoti ir parašyti laišką, pabendrauti su budinčiu konsultantu (pokalbis internetu).

PRIEDAI

1 priedas

PATYČIŲ ATVEJŲ REGISTRAVIMO ŽURNALAS

Patyčių formos[1]:
F – fizinės
Ž – žodinės
K – kibernetinės arba elektroninės
S – socialinės

Patyčių dalyviai:
M – mokinys (-iai)
(klasė) – klasė, kurioje mokosi mokinys (-iai)
S – suaugusysis (-ieji)

Data	Pranešusiojo vardas, pavardė, pareigos	Naudotos patyčių formos F, Ž, K, S	Patyčias patyrė		Tyčiojosi		Pastabos	Parašas
			M (klasė) S	Mot. Vyr.	M (klasė) S	Mot. Vyr.		

[1]**Fizinės** – vaiko užgauliojimas veiksmais (pargriovimas, įspyrimas, kumščiavimas, apspjovimas, daiktų atiminėjimas ar gadinimas ir pan.).
Žodinės – pravardžiavimas, grasinimas, užgauliojimas, erzinimas, žeminimas žodžiais ir kt.
Kibernetinės arba elektroninės – patyčios, vykstančios socialiniuose tinkluose, kitose interneto vietose arba (ir) naudojant mobiliuosius telefonus (nemalonių žinučių arba elektroninių laiškų rašinėjimas, skaudinantis bendravimas pokalbių kambariuose, vaiko asmeninio gyvenimo detalių viešinimas ir pan.).
Socialinės – įvairūs gąsdinantys, bauginantys gestai, ignoravimas, siekiant parodyti, kad vaikas yra nepageidaujamas ar atstumiamas.

PATYČIŲ ATVEJŲ REGISTRAVIMO ŽURNALO PILDYMO PAVYZDYS

Patyčių formos[1]:
F – fizinės
Ž – žodinės
K – kibernetinės arba elektroninės
S – socialinės

Patyčių dalyviai:
M – mokinys (-iai)
(klasė) – klasė, kurioje mokosi mokinys (-iai)
S – suaugusysis (-ieji)

Data	Pranešusiojo vardas, pavardė, pareigos	Naudotos patyčių formos F, Ž, K, S	Patyčias patyrė		Tyčiojosi		Pastabos	Parašas
			M (klasė) S	Mot. Vyr.	M (klasė) S	Mot. Vyr.		
2017-04-03	Vardas Pavardė, kūno kultūros mokytoja	**Ž, F**	M (5a)	Mot.	M (5a)	2 mot. 1 vyr.	Informuota klasės auklėtoja ir tėvai	parašas
2017-04-03	Vardas Pavardė, matematikos mokytojas	**Ž**	M (7c)	Vyr.	M (7c)	3 vyr.	Prieš matematikos pamoką vaikai tyčiojosi iš bendraklasio. Pasakyta auklėtojai	parašas

[1]**Fizinės** – vaiko užgauliojimas veiksmais (pargriovimas, įspyrimas, kumščiavimas, apspjovimas, daiktų atiminėjimas ar gadinimas ir pan.).
Žodinės – pravardžiavimas, grasinimas, užgauliojimas, erzinimas, žeminimas žodžiais ir kt.
Kibernetinės arba elektroninės – patyčios, vykstančios socialiniuose tinkluose, kitose interneto vietose arba (ir) naudojant mobiliuosius telefonus (nemalonių žinučių arba elektroninių laiškų rašinėjimas, skaudinantis bendravimas pokalbių kambariuose, vaiko asmeninio gyvenimo detalių viešinimas ir pan.).
Socialinės – įvairūs gąsdinantys, bauginantys gestai, ignoravimas, siekiant parodyti, kad vaikas yra nepageidaujamas ar atstumiamas.

2 priedas

PATYČIŲ ATVEJO APRAŠYMO LAPAS

_____
(data)

Pranešusiojo apie patyčias klasės auklėtojui ar kuratoriui vardas, pavardė, pareigos: .....
.....
.....
Kada įvyko patyčios (data, val.): .....
Kur įvyko patyčios: .....

Kokia patyčių forma[1] panaudota: .....

Vaiko, patyrusio patyčias, vardas, pavardė, amžius, klasė:.....
.....
Vaiko (-ų), kuris (-ie) tyčiojosi, vardas (-ai), pavardė (-ės), klasė (-ės):.....
.....
Vaiko (-ų), stebėjusio (-ių) patyčias, vardas (-ai), pavardė (-ės), klasė (-ės): .....
.....

Kita informacija apie įvykį:.....
.....
.....

Pildė: .....
(Vardas Pavardė, parašas)

Veiksmai, rezultatai po pranešimo *(pildo atvejį kuruojantis asmuo)*:

Pildo: .....
(Vardas Pavardė, parašas)

[1]**Fizinės** – vaiko užgauliojimas veiksmais (pargriovimas, įspyrimas, kumščiavimas, apspjovimas, daiktų atiminėjimas ar gadinimas ir pan.).
Žodinės – pravardžiavimas, grasinimas, užgauliojimas, erzinimas, žeminimas žodžiais ir kt.
Kibernetinės arba elektroninės – patyčios, vykstančios socialiniuose tinkluose, kitose interneto vietose arba (ir) naudojant mobiliuosius telefonus (nemalonių žinučių arba elektroninių laiškų rašinėjimas, skaudinantis bendravimas pokalbių kambariuose, vaiko asmeninio gyvenimo detalių viešinimas, ir pan.).
Socialinės – įvairūs gąsdinantys, bauginantys gestai, ignoravimas, siekiant parodyti, kad vaikas yra nepageidaujamas ar atstumiamas.

Data:.....Veiksmai, rezultatai.....
.....
.....
.....

Data:.....Veiksmai, rezultatai.....
.....
.....
.....

Data:.....Veiksmai, rezultatai.....
.....
.....
.....

Data:.....Veiksmai, rezultatai.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

PATYČIŲ ATVEJO APRAŠYMO LAPO PILDYMO PAVYZDYS

2017-04-17
(data)

Pranešusiojo apie patyčias klasės auklėtojui ar kuratoriui vardas, pavardė: *Vardas Pavardė, geografijos mokytojas*

Kada įvyko patyčios (data, val.): *šiandien, per 3-ią pamoką.*
Kur įvyko patyčios: *klasėje.*

Kokia patyčių forma naudota: *tyčiojimasis žodžiu, atstumiant, nepriimant į grupės veiklą.*

Vaiko, patyrusio patyčias, vardas, pavardė, klasė: *Vardas Pavardė, 7c kl.*
Vaiko (-ų), kuris (-ie) tyčiojosi, vardas (-ai), pavardė (-ės), klasė (-ės): *Vardas Pavardė ir Vardas Pavardė, 7c kl.*
Vaiko (-ų), stebėjusio (-ių) patyčias, vardas (-ai), pavardė (-ės), klasė (-ės): *7c klasės mokiniai, kurie dalyvavo pamokoje.*

Kita informacija apie įvykį: *iš mokinio Vardas Pavardė tyčiojasi mokiniai Vardas Pavardė ir Vardas Pavardė. Pamokos metu išvadino klasės draugą „daunu“, „debilu“ ir kitais užgauliais žodžiais. Skirstant mokinius į grupes mokinys Vardas Pavardė nepriėmė Vardas Pavardė į grupės veiklą ir garsiai pakomentavo, kad „daunams“ šalia sėdėti negalima“. Kai kurie bendraklasiai juokėsi. Ypač tam pritarė Vardas Pavardė ir Vardas Pavardė. Sudrausti šie mokiniai nereagavo. Po pamokos mokinys, iš kurio tyčiojosi bendramoksliai, paprašė leidimo likti klasėje, kol visi bus koridoriuje per pertrauką. Vaikui pasiūlyta kartu pranešti apie patyčias klasės auklėtojui.*

Pildė: *Vardas Pavardė, parašas* .....
(Vardas Pavardė, parašas)

Veiksmai, rezultatai po pranešimo *(pildo atvejį kuruojantis asmuo)*:

Pildo: *7c klasės auklėtoja* .....
(Vardas Pavardė, parašas)
Data: *2017-04-17* Veiksmai, rezultatai: *telefonu informuota mokinio, patyrusio patyčias, mama. Ji pakviesta susitikti ir pasikalbėti (2017-04-19). Apie tai, kad vaikai tyčiojosi* iš klasės draugo*, telefonu pranešta mokinių Vardas Pavardė, Vardas Pavardė ir Vardas Pavardė tėvams. Jie pakviesti pokalbio. Sutarta susitikti 2017-04-18.*
Data: *2017-04-18* Veiksmai, rezultatai: *įvyko individualūs susitikimai su tėvais vaikų, kurie tyčiojosi. Dalyvavo ir socialinė pedagogė. Sudarytas pagalbos vaikams planas: rekomenduota psichologo konsultacija. Tėvai neprieštaravo. Susitarta dėl tėvų pirmojo susitikimo su psichologe (balandžio 20 d.).*

3 priedas

INDIVIDUALAUS POKALBIO APRAŠYMO LAPAS

_____
(data)

Pokalbio dalyvis (-iai) (patyčių dalyvio (-ių) vaidmuo (-enys), kt.): .....
.....

Trumpas situacijos iki individualaus pokalbio aprašas *(patyčių forma, dalyviai, taikyti sprendimo būdai):* .....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Individualaus pokalbio tikslas: .....
.....
.....
.....
.....

Individualaus pokalbio rezultatas: .....
.....
.....
.....
....
.....

Individualaus pokalbio aprašas: .....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Individualų pokalbį vedė: .....
(Vardas Pavardė, parašas)

INDIVIDUALAUS POKALBIO APRAŠYMO LAPO PILDYMO PAVYZDYS

2017-04-11
(data)

Pokalbio dalyvis (-iai) (patyčių dalyvio (-ių) vaidmuo (-enys), kt.): *patiriantis patyčias 7e klasės mokinys Vardas Pavardė.*

Trumpas situacijos iki individualaus pokalbio aprašas (patyčių forma, dalyviai, taikyti sprendimo būdai): *7e kl. mokinys Vardas Pavardė patyrė žodines, fizines ir socialines patyčias klasėje. Patyčias pastebėjo ir sustabdė lietuvių kalbos mokytoja per pamoką.*

Individualaus pokalbio tikslas: *kartu su mokiniu, patiriančiu patyčias, sudaryti pagalbos jam planą.*

Individualaus pokalbio rezultatas: *mokinys nurodė patyčių dalyvius, nesaugias mokyklos vietas. Numatyta pagalba; apie atvejį pranešta Vaiko gerovės komisijai.*

Individualaus pokalbio aprašas: *Vardas Pavardė individualaus pokalbio metu atskleidė, kad patyčios tęsiasi visus metus. Bendraklasiai Vardas Pavardė ir Vardas Pavardė kasdien užgaulioja mokinį. Klasėje yra mokinių, aktyviai palaikančių patyčias: Vardas Pavardė, Vardas Pavardė, Vardas Pavardė. Dažniausiai patyčios vyksta pertraukų metu, ypač prieš ir po kūno kultūros pamokų persirengimo kambariuose. Taip pat mokiniui nesaugu valgykloje ilgosios pertraukos metu. Mokinys pasakojo, kad dar vienas jo klasės draugas – Vardas Pavardė – patiria patyčias.*
Su mokiniu aptarta, kokių veiksmų toliau bus imtasi patyčioms sustabdyti: bus pranešta apie patyčias skriaudėjų tėvams, Vaiko gerovės komisijoje bus svarstoma, ką daryti, kad nesaugios vietos taptų saugesnės. Vaikui paaiškinta, kad jam bus pranešta apie visus tolesnius veiksmus. Mokinys padrąsintas, numatyta, ką daryti, jeigu patyčios pasikartotų – sutarta, kad mokinys iškart praneš auklėtojai, direktoriaus pavaduotojai, socialinei pedagogei arba psichologei. Ilgosios pertraukos metu valgykloje budės daugiau mokytojų. Pokalbio pabaigoje mokinys Vardas Pavardė pasijuto ramiau. Susitarta dėl kito susitikimo su juo po kelių dienų (balandžio 14-ąją).

Individualų pokalbį vedė: *Vardas Pavardė, parašas*
(Vardas Pavardė, parašas)

4 priedas

PAGALBOS PLANAS

_____
(data)

Pagalbos planas, skirtas: .....
.....

Laikotarpis, per kurį bus įgyvendinamas planas:.....

Kiekvieno plano įgyvendinimo dalyvio įsipareigojimai:

Mokinio:
.....
.....
.....

Tėvų ar globėjų:
.....
.....
.....

Klasės auklėtojo ar kuratoriaus:
.....
.....
.....

Pagalbos teikimo vaikams specialistų:
.....
.....
.....

Vaiko gerovės komisijos:
.....
.....
.....

Plano dalyviai: .....
(Vardas Pavardė, parašas)

.....
(Vardas Pavardė, parašas)

.....
(Vardas Pavardė, parašas)

.....
(Vardas Pavardė, parašas)

.....
(Vardas Pavardė, parašas)

PAGALBOS PLANO PILDYMO PAVYZDYS

2017-04-03
(data)

Pagalbos planas, skirtas: *mokiniui Vardas Pavardė.*

Laikotarpis, per kurį bus įgyvendinamas planas: *balandžio ir gegužės mėnesiai.*

Kiekvieno plano įgyvendinimo dalyvio įsipareigojimai:

Mokinio:
Mokinys, inicijavęs patyčias, kartą per savaitę (trečiadieniais, po 6 pamokų) lankysis pas mokyklos psichologą.

Tėvų ar globėjų:
Tėvai dalyvaus pirmoje psichologo konsultacijoje (balandžio 5 d., 14 val.) ir įgyvendins jo rekomendacijas. Susitikinės su specialistu pagal poreikį, jo paskirtu laiku. Kilus klausimams ar pastebėjimams, jais dalysis su klasės auklėtoja arba socialiniu pedagogu. Po mėnesio (2017-05-04; 14 val.) dalyvaus susitikime, skirtame pagalbos vaikui sėkmei ir poreikiams aptarti.

Klasės auklėtojo ar kuratoriaus:
Klasės auklėtojas kiekvienos savaitės pabaigoje iš vaiką ugdančių mokytojų ir pertraukų metu budinčių suaugusiųjų surinks informaciją, ar nesikartoja patyčios. Įgyvendins psichologo pateiktas rekomendacijas. Įtarus patyčias ar joms įvykus, informuos mokinio tėvus, užregistruos atvejį patyčių registravimo žurnale. Po mėnesio (2017-05-04; 14 val.) dalyvaus susitikime, skirtame pagalbos vaikui sėkmei ir poreikiams aptarti.

Pagalbos teikimo vaikams specialistų:
Kartą per savaitę (po 6 pamokų) vyks psichologo konsultacijos. Šis specialistas rengs rekomendacijas mokinio tėvams ir pedagogams. Iškilus poreikiui susitiks su mokinio tėvais. Po mėnesio (2017-05-04; 14 val.) dalyvaus susitikime, skirtame pagalbos vaikui sėkmei ir poreikiams aptarti.

Vaiko gerovės komisijos:
Komisija rinks informaciją ir po mėnesio (2017-05-04; 14 val.) surengs susitikimą su mokiniu, jo tėvais, klasės auklėtoja, psichologu, prireikus – ir su kitais specialistais.

Plano dalyviai: *Vardas Pavardė, parašas*
(Vardas Pavardė, parašas)

Vardas Pavardė, parašas
(Vardas Pavardė, parašas)

Vardas Pavardė, parašas
(Vardas Pavardė, parašas)

Vardas Pavardė, parašas
(Vardas Pavardė, parašas)

Vardas Pavardė, parašas
(Vardas Pavardė, parašas)

5 priedas

Ką daryti, kai vaikas patiria patyčias?

Sužinojus, kad iš jūsų vaiko tyčiojamasi, svarbu laikytis nuostatos, jog vaikas dėl to nekaltas. Nesiūlykite jam nekreipti dėmesio į patyčias, nesakykite, kad jis išsigalvoja, ir pan. Kalbėdamiesi su vaiku pasinaudokite šiais patarimais:

- ***Sužinoję apie patyčių faktą pasistenkite išlikti ramūs.*** *Pernelyg emocinga reakcija gali išgąsdinti vaiką.*
- ***Sudarykite abipusio pasitikėjimo atmosferą ir ramiai pasikalbėkite.*** *Leiskite vaikui papasakoti, kas vyksta. Netardykite, o uždavę klausimą palaukite, kol vaikas išdrįs atsakyti.*
- ***Padrąsinkite, kad pasakodamas jis elgiasi teisingai.*** *Pasakykite, kad niekas neturi teisės žeminti kito.*
- ***Neskatinkite vaiko reaguoti agresyviai****, tai yra „atsakyti tuo pačiu“. Jei jūsų vaikas patiria patyčias, vadinasi, negali apsiginti pats vienas. Neįstumkite vaiko į „nesėkmės spąstus“.*
- ***Aptarkite su vaiku, kokių priemonių galėtumėte imtis kartu****, kad patyčios būtų sustabdytos. Informuokite vaiką apie savo veiksmus. Asmeniškai pasikalbėkite su vaiko klasės auklėtoju ar kuratoriumi, o prireikus ir su administracijos atstovais, pagalbos teikimo vaikui specialistais (socialiniu pedagogu, psichologu). Siekdami konfidencialumo susitarkite, kad susitikimas su mokyklos darbuotojais vyktų nematant kitiems vaikams.*
- ***Skatinkite vaiką bendrauti su kitais, neagresyviai nusiteikusiais mokiniais.***
- ***Elektroninių patyčių atveju aptarkite su vaiku, ko jis galėtų imtis, pavyzdžiui:*** *neatsakinėti į provokuojančias žinutes, blokuoti siuntėją, pranešti apie netinkamą elgesį ir įžeidinėjimus svetainės administratoriui.*
- ***Apsvarstykite kartu su vaiku, ką jis galėtų padaryti pasikartojus patyčioms:*** *kur kreiptis, kam pranešti.*

Ką daryti, kai vaikas tyčiojasi iš kito?

Sužinojus, kad jūsų vaikas tyčiojasi, labai svarbu sustabdyti smurtinį jo elgesį:

- ***Gavę informaciją, kad jūsų vaikas tyčiojasi, pasistenkite išlikti ramūs****. Pernelyg emocingas reagavimas gali vaiką išgąsdinti, priversti gintis, meluoti.*
- ***Pasakykite vaikui, kad sužinojote, kaip jis elgėsi*** *– išvardykite tik aiškiai žinomus faktus.*
- ***Paprašykite vaiką plačiau papasakoti apie tai, kas nutiko.***
- ***Paaiškinkite, kad toks elgesys – netinkamas****, nepriklausomai nuo to, „kas pirmas pradėjo“.*
- ***Priminkite vaikui apie elgesio taisykles, kurių privalu laikytis ir namuose, ir mokykloje.***
- ***Neignoruokite netinkamo vaiko elgesio****.*
- ***Skirkite adekvačią drausminimo priemonę.*** *Tai gali būti draudimas tam tikrą laiką naudotis kompiuteriu, mobiliuoju telefonu, susitikti su draugais ir pan.*
- ***Pasikalbėkite su vaiko mokytojais****. Pasisiūlykite bendradarbiauti, kad būtų užkirstas kelias tolesniam netinkamam vaiko elgesiui, kreipkitės pagalbos į kitus specialistus (psichologą, socialinį pedagogą ar kt.). Atminkite, kad kalbėdamiesi su pedagogais apie netinkamą savo vaiko elgesį, jūs stengiatės jam padėti – nesustabdytas smurtinis elgesys tik sunkėja.*

Ką daryti, kai vaikas stebi patyčias?

Sužinojus, kad jūsų vaikas stebi patyčias, svarbu suprasti, kad toks elgesys daro vaikui žalą. Nemažai vaikų negina skriaudėjo, nes patys bijo tapti patyčių aukomis. Nekritikuokite vaiko už tokį elgesį. Pasidžiaukite, jog vaikas tiesiogiai neprisidėjo prie patyčių, tačiau paaiškinkite, kad stebėjimas taip pat yra veiksmas. Pasinaudokite toliau pateiktais patarimais, kaip padėti vaikui, stebinčiam patyčias:

- ***Pagirkite vaiką, kad papasakojo apie tai, ką matė***.
- ***Paklauskite vaiko, ką, jo manymu, galima padaryti pastebėjus patyčias.*** *Neraginkite pulti ginti skriaudžiamojo – juk vaikas gali bijoti, kad iš jo irgi ims tyčiotis. Drauge su vaiku išsiaiškinkite, kad pastebėjus patyčias galima: pranešti kuriam nors mokytojui, auklėtojui ar kuratoriui, socialiniam pedagogui, administracijos atstovui arba kitam mokyklos darbuotojui.*
- ***Paaiškinkite vaikui, kad pranešdamas apie pastebėtas patyčias ar kitą smurtą, jis ne skundžia, bet informuoja***. *Vaikas tai gali daryti ir anonimiškai, bendramoksliams nematant ir negirdint.*
- ***Padrąsinkite vaiką pranešti apie pastebėtas elektronines patyčias*** *internetinės svetainės administratoriui arba suaugusiajam.*
- ***Pasikalbėkite su vaiku, kaip jis turėtų elgtis,*** *jei iš jo imtų tyčiotis. Aptarkite, kas nutiktų, jei pats imtų tyčiotis.*
- ***Stebėkite savo vaiką*** *ir po kurio laiko pasiteiraukite, ar jis pastebėjo dar patyčių atvejų mokykloje.*

6 priedas

PATYČIŲ MASTO ĮVERTINIMO ANKETA

Mielas (-a) moksleivi (-e), kviečiu tave dalyvauti tyrime apie patyčias.

***Patyčios** – tai pasikartojantis tyčinis netinkamas elgesys su kitu žmogumi, kuriam sunku pačiam apsiginti, pavyzdžiui: prasivardžiavimas, stumdymas, daiktų atiminėjimas, nepriėmimas į grupę ir kt.*

Prašau nuoširdžiai atsakyti į visus klausimus.
Apklausa yra anoniminė, todėl nerašyk nei savo vardo, nei pavardės.

1. Tavo lytis (pažymėk varnele atsakymą atitinkantį langelį) : ◻ vyr. ◻ mot. ◻ nenoriu nurodyti

2. Kurioje klasėje mokaisi? (Įrašyk tik skaičių.) ____

3. Ar tu saugiai jautiesi savo mokykloje?

Labai saugiai ◻ Saugiai ◻ Kartais saugiai, kartais nesaugiai ◻ Nesaugiai ◻ Visiškai nesaugiai ◻

4. Ar dažnai pastebėdavai patyčias mokykloje per pastaruosius du mėnesius?

Niekada ◻ 1–2 kartus ◻ 2–3 kartus per mėnesį ◻ 1 kartą per savaitę ◻ Keletą kartų per savaitę ◻

5. Kuriose mokyklos vietose pasitaiko patyčių? (Kiekvienoje eilutėje pažymėk atsakymą varnele.)	**Niekada**	**Kartais**	**Dažnai**
Koridoriuose	◻	◻	◻
Kabinetuose	◻	◻	◻
Valgykloje	◻	◻	◻
Tualetuose	◻	◻	◻
Prie mokyklos ar jos kieme	◻	◻	◻
Kitoje vietoje (įrašyk savo variantą)	◻	◻	◻

6. Kaip tu reaguoji, kai pamatai patyčias? (Kiekvienoje eilutėje pažymėk atsakymą atitinkantį langelį varnele.)	**Niekada**	**Kartais**	**Dažnai**
Pirmas (-a) nepradedu, tačiau pamatęs (-čiusi) prisidedu ir kartu tyčiojuosi	◻	◻	◻
Stebiu patyčias, tačiau pats (-i) nedalyvauju arba nekreipiu dėmesio į jas	◻	◻	◻
Nepritariu patyčioms, tačiau nesiryžtu nieko imtis	◻	◻	◻
Nepritariu patyčioms ir stengiuosi sustabdyti jas arba pranešu suaugusiesiems	◻	◻	◻
Tavo variantas (įrašyk)	◻	◻	◻

7. Kaip dažnai kiti mokiniai tyčiodavosi iš tavęs per pastaruosius du mėnesius?

Niekada ◻ 1–2 kartus ◻ 2–3 kartus per mėnesį ◻ 1 kartą per savaitę ◻ Keletą kartų per savaitę ◻

8. Kokiais būdais iš tavęs tyčiodavosi per pastaruosius du mėnesius? (Kiekvienoje eilutėje pažymėk atsakymą atitinkantį langelį varnele.)	**Niekada**	**1–2 kartus**	**2–3 kartus per mėnesį**	**1 kartą per savaitę**	**Keletą kartų per savaitę**
Mušdavo, stumdydavo, apspjaudavo ar įspirdavo	◻	◻	◻	◻	◻
Gadindavo daiktus	◻	◻	◻	◻	◻
Atiminėdavo pinigus ar asmeninius daiktus	◻	◻	◻	◻	◻
Pravardžiuodavo, laidydavo pašaipias replikas ar kitaip erzindavo	◻	◻	◻	◻	◻
Grasindavo	◻	◻	◻	◻	◻
Apkalbinėdavo	◻	◻	◻	◻	◻
Rodydavo įvairius įžeidžiančius gestus	◻	◻	◻	◻	◻
Ignoruodavo ar nebendraudavo	◻	◻	◻	◻	◻
Įžeidinėdavo internete ar mobiliuoju telefonu (pvz.: rašydavo užgaulius komentarus, skleisdavo gandus internete ir pan.)	◻	◻	◻	◻	◻
Filmavo ar fotografavo ir platino šią medžiagą siekdami pažeminti	◻	◻	◻	◻	◻
Tyčiojosi kitais būdais (įrašyk savo variantą)	◻	◻	◻	◻	◻

9. Kuriose mokyklos vietose iš tavęs tyčiojosi? (Kiekvienoje eilutėje varnele pažymėk atsakymą atitinkantį langelį.)	**Niekada**	**Kartais**	**Dažnai**
Koridoriuose	◻	◻	◻
Kabinetuose	◻	◻	◻
Valgykloje	◻	◻	◻
Tualetuose	◻	◻	◻
Prie mokyklos ar jos kieme	◻	◻	◻
Kitoje vietoje (įrašyk savo variantą)	◻	◻	◻

10. Kaip tu reaguoji, kai iš tavęs tyčiojasi? (Kiekvienoje eilutėje varnele pažymėk atsakymą atitinkantį langelį.)	**Niekada**	**Kartais**	**Dažnai**
Atsakau skriaudėjams tuo pačiu	◻	◻	◻
Papasakoju tėvams ar kitiems suaugusiems namiškiams	◻	◻	◻
Papasakoju mokytojams ar kitiems mokyklos darbuotojams	◻	◻	◻
Papasakoju draugams	◻	◻	◻
Nesiimu jokių veiksmų	◻	◻	◻
Stengiuosi parodyti, kad manęs tai nejaudina	◻	◻	◻
Tavo variantas (įrašyk)	◻	◻	◻

11. Ar yra buvę, kad <u>dėl patyčių</u> per pastaruosius du mėnesius elgeisi taip, kaip nurodyta toliau? (Kiekvienoje eilutėje varnele pažymėk atsakymą atitinkantį langelį.)	**Niekada**	**1–2 kartus**	**2–3 kartus per mėnesį**	**1 kartą per savaitę**	**Keletą kartų per savaitę**
Nenuėjau į mokyklą	☐	☐	☐	☐	☐
Nenuėjau į kai kurias pamokas	☐	☐	☐	☐	☐
Vengiau mokyklos vietų, kur galima sulaukti patyčių	☐	☐	☐	☐	☐
Vengiau aktyviai dalyvauti pamokoje (atsakinėti į mokytojo klausimus, atlikti užduotis ir kt.)	☐	☐	☐	☐	☐
Tavo variantas (įrašyk)	☐	☐	☐	☐	☐

12. Kaip dažnai tu tyčiodavaisi iš kitų mokinių per pastaruosius du mėnesius?

Niekada ☐ 1–2 kartus ☐ 2–3 kartus per mėnesį ☐ 1 kartą per savaitę ☐ Keletą kartų per savaitę ☐

13. Jei tyčiojaisi iš kitų vaikų mokykloje, ar darei ką nors iš toliau nurodytų dalykų per pastaruosius du mėnesius? (Kiekvienoje eilutėje varnele pažymėk atsakymą atitinkantį langelį.)	**Niekada**	**1–2 kartus**	**2–3 kartus per mėnesį**	**1 kartą per savaitę**	**Keletą kartų per savaitę**
Mušdavau, stumdydavau, apspjaudavau ar įspirdavau	☐	☐	☐	☐	☐
Gadindavau daiktus	☐	☐	☐	☐	☐
Atiminėdavau pinigus ar asmeninius daiktus	☐	☐	☐	☐	☐
Pravardžiuodavau, laidydavau pašaipias replikas ar kitaip erzindavau	☐	☐	☐	☐	☐
Grasindavau	☐	☐	☐	☐	☐
Apkalbinėdavau	☐	☐	☐	☐	☐
Rodydavau įvairius įžeidžiančius gestus	☐	☐	☐	☐	☐
Ignoruodavau ar nebendraudavau	☐	☐	☐	☐	☐
Įžeidinėdavau internete ar mobiliuoju telefonu (pvz.: rašydavau užgaulius komentarus, skleisdavau gandus internete ir pan.)	☐	☐	☐	☐	☐
Filmavau ar fotografavau ir platinau vaizdus, siekdamas pažeminti	☐	☐	☐	☐	☐
Tyčiojausi kitais būdais (įrašyk savo variantą)	☐	☐	☐	☐	☐

14. Kaip dažnai pastebėdavai, kad mokytojai tyčiojosi iš mokinių per pastaruosius du mėnesius?

Niekada ☐ 1–2 kartus ☐ 2–3 kartus per mėnesį ☐ 1 kartą per savaitę ☐ Keletą kartų per savaitę ☐

15. Kaip tu reaguoji, kai pastebi, kad mokytojai tyčiojasi iš mokinių? (Kiekvienoje eilutėje varnele pažymėk atsakymą atitinkantį langelį.)	**Niekada**	**Kartais**	**Dažnai**
Prisidedu ir kartu su mokytoju pasišaipau iš mokinio	◻	◻	◻
Papasakoju tėvams ar kitiems suaugusiems namiškiams	◻	◻	◻
Papasakoju kitiems mokytojams ar mokyklos darbuotojams	◻	◻	◻
Papasakoju draugams	◻	◻	◻
Nesiimu jokių veiksmų	◻	◻	◻
Stengiuosi parodyti, kad manęs tai nejaudina	◻	◻	◻
Tavo variantas (įrašyk)	◻	◻	◻

16. Kaip dažnai pastebėdavai, kad mokiniai tyčiojosi iš mokytojų per pastaruosius du mėnesius?

Niekada ◻ 1–2 kartus ◻ 2–3 kartus per mėnesį ◻ 1 kartą per savaitę ◻ Keletą kartų per savaitę ◻

17. Kaip tu reaguoji, kai pastebi, kad mokiniai tyčiojasi iš mokytojų? (Kiekvienoje eilutėje varnele pažymėk atsakymą atitinkantį langelį.)	**Niekada**	**Kartais**	**Dažnai**
Prisidedu ir kartu su mokiniais pasišaipau iš mokytojo	◻	◻	◻
Papasakoju tėvams ar kitiems suaugusiems namiškiams	◻	◻	◻
Papasakoju kitiems mokytojams ar mokyklos darbuotojams	◻	◻	◻
Papasakoju draugams	◻	◻	◻
Nesiimu jokių veiksmų	◻	◻	◻
Stengiuosi parodyti, kad manęs tai nejaudina	◻	◻	◻
Tavo variantas (įrašyk)	◻	◻	◻

18. Ar mokytojai matydami, kad tyčiojamasi iš mokinių, stabdo patyčias?

Niekada ◻ Kartais ◻ Dažnai ◻

Ačiū už dalyvavimą apklausoje

Niekas neturi patirti patyčių. *Apie pastebėtas ar patiriamas patyčias papasakok kam nors iš suaugusiųjų mokykloje ar namuose. Jei tau kyla klausimų ar nori pasitarti –* ***skambink į „Vaikų liniją“ tel. 116 111,*** *svetainėje* ***vaikulinija.lt*** *parašyk laišką ar pabendrauk su konsultantais (pokalbis internetu).*

UŽRAŠAMS

REAGAVIMO Į PATYČIAS MOKYKLOJE REKOMENDACIJOS
2019-03-29. Tiražas 2 000 egz.
Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras,
Geležinio Vilko g. 12, 03163 Vilnius
Spausdino UAB „Indigo print", Piliakalnio g. 1, 46223 Kaunas
ISBN 978-9986-03-699-9